

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra politologie a evropských studií

Petr Beťák

**Aplikace teorie koalic na koaliční vládu
Konzervativní strany a Liberálně demokratické
strany ve Spojeném království Velké Británie a
Severního Irsku po volbách roku 2010 a analýza
příčin jejího vzniku**

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí bakalářské diplomové práce: Doc. PhDr. Tomáš Lebeda, Ph.D.

Olomouc 2012

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou diplomovou práci vypracoval samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 22. dubna 2012

.....
podpis

Poděkování

Rád bych poděkoval vedoucímu bakalářské diplomové práce panu doc. PhDr. Tomáši Lebedovi, Ph. D. za odborné konzultace a za podporu při rozhodnutí zvolit toto téma. Dále děkuji všem těm, kteří se podíleli na finálních úpravách práce.

Obsah

ÚVOD	5
1. TEORETICKÁ VÝCHODISKA VZTAHU VOLEBNÍHO A STRANICKÉHO SYSTÉMU	11
1.1. Absence výrazného vlivu cleavages na stranický systém ve Spojeném království	12
1.2. Vztah volebního a stranického systému Spojeného království	13
1.2.1. Duvergerovy předpoklady o vlivu jednokolového většinového systému.	13
2. KVALITATIVNÍ A KVANTITATIVNÍ NÁSTROJE PRO TYPOLOGIZACI STRANICKÉHO SYSTÉMU SPOJENÉHO KRÁLOVSTVÍ	15
2.1. Kvalitativní nástroj – Sartoriho pojetí relevantních stran	15
2.2. Kvantitativní nástroje	15
3. TYPOLOGIZACE PODOBY STRANICKÉHO SYSTÉMU PO VOLBÁCH 2010 A POČET RELEVANTNÍCH STRAN	21
3.1. Volby v roce 2010 – výpočet kvalitativního a kvantitativních nástrojů a jejich interpretace	22
4. PŘÍČINY VEDOUČÍ K HUNG PARLIAMENTU	26
4.1. Analýza jednotlivých příčin vedoucích k hung parlamentu	27
4.2. Nadreprezentace a podreprezentace relevantních stran ve volbách roku z roku 2010	30
5. TEORETICKÁ VÝCHODISKA STUDIA KOALIC	33
5.1. Evropská a americká tradice	33
5.2. Kompromis mezi přístupy	35
6. PROCES UTVÁŘENÍ KOALIČNÍ VLÁDY PO VOLBÁCH 2010	38
6.1. Aplikace kompromisního přístupu teorie koalic na proces utváření koaliční vlády	38
ZÁVĚR	45
PRAMENY A LITERATURA	50
Prameny	50
Literatura	53
ABSTRAKT	57
ABSTRACT	58

Úvod

Volby ve Spojeném království Velké Británie a Severního Irska (Spojené království) v roce 2010 vedly k ne příliš známé situaci v zemi. Pro politický systém Spojeného království výsledky voleb znamenaly vzácné povolební vyjednávání a ustavování koaliční vlády, doposud totiž volební systém téměř spolehlivě produkoval vlády jednobarevné. Bakalářská diplomová práce se tak zabývá problematikou vztahu volebního a stranického systému, pomocí kvantitativních i kvalitativních nástrojů systém analyzuje a typologicky zařazuje jeho podobu po volbách z května roku 2010. Práce dále identifikuje příčiny, které vedly k sestavení koaliční vlády Konzervativní a Liberálně demokratické strany. Kromě analýzy příčin vzniku koalice se práce také věnuje analýze a vysvětlení procesu sestavování této vlády s ohledem na teorii koalic.

Dílčími cíli práce je tedy představit teoretická východiska studia volebních systémů, popsat vývoj tohoto studia a poukázat na stav, ve kterém se tato disciplína momentálně nachází. To vše však s přihlédnutím k rozsahu a výzkumnému cíli. Práce rovněž postihne kritiku vlivu volebního systému na stranický systém, jakožto hlavní proměnné, která ovlivňuje jeho výslednou podobu. S touto kritikou se práce vyrovná s ohledem na specifika politického systému Spojeného království. Dalším cílem bakalářské práce je identifikace příčin, které vedly k nutnosti sestavit koaliční vládu, přičemž bude vzhledem k výzkumnému cíli důraz kladen na příčiny, které skutečně ovlivnily výsledek voleb v roce 2010. Posledním cílem práce je představit teorii koalic, především však provést kritické zhodnocení jednotlivých přístupů, které tato teorie nabízí a zvolit takový přístup pro aplikaci, který bude nejlépe odpovídat procesu tvorby koaliční vlády ve Spojeném království.

Hlavním cílem práce je zodpovězení následujících výzkumných otázek: Jaký byl počet relevantních stran po volbách z května 2010 a byl stranický systém bipartijní? Jaké příčiny vedly k nutnosti sestavení koaliční vlády? Jakému přístupu obsaženému v teorii koalic odpovídá proces vzniku koaliční vlády ve Spojeném království?

V práci budou testovány následující hypotézy:

1. Stranický systém Spojeného království po volbách 2010 již není možné hodnotit jako bipartijní.

2. *Ve volbách z roku 2010 byly volebním systémem nadreprezentovány obě velké strany, systém naopak podreprezentoval Liberálně demokratickou stranu.*

3. *Proces tvorby koaliční vlády neodpovídá ani policy-seeking ani office-seeking přístupu, koaliční vláda vznikala v kombinaci obou přístupů.*

Práce je případovou studií. V typologii případových studií se jedná o tzv. disciplinovanou interpretativní studii, neboť splňuje předpoklad, že je vybrán fenomén, který je hodný studia svou jedinečností a významem. Je také vybrána existující teorie, která doposud nebyla na vybraný fenomén aplikována.¹ Práce využívá metody výzkumu s ohledem na záměr jednotlivých částí. Obsahuje nejen synchronní srovnání, ale také řadu kvalitativních i kvantitativních ukazatelů, jako jsou indexy efektivního počtu stran, rovnováhy, parlamentní fragmentace, efektivního počtu relevantních stran a deformace. Z kvalitativních metod je využita metoda shody. V případě analýzy procesu utváření koaliční vlády Spojeného království práce využívá deduktivní metodu, neboť právě tato metoda se v politologii nejvíce rozvíjí také v aplikaci teorie her (a na ní navazující teorie koalic).² Dále je pro tento záměr využita metoda rozboru procesu, detailněji analytické vysvětlení a především pak tzv. závislost na předchozím vývoji.

Bakalářská diplomová práce je rozdělena do šesti kapitol. První kapitola obsahuje teoretická východiska vztahu volebních a stranických systému. V této části je také pozornost věnována kritice vlivu volebního systému na výslednou podobu systému stranického. Práce se zde rovněž zabývá předpokladem o vlivu volebního systému na stranický systém konkrétně v případě Spojeného království. Ve druhé kapitole práce představuje relevantní kvantitativní a kvalitativní nástroje, které budou použity pro typologizaci stranického systému po posledních volbách, tyto nástroje jsou také podrobeny kritice, která je provází. V kapitole třetí jsou interpretovány poslední výsledky voleb do dolní komory parlamentu. Tato část práce také obsahuje výpočet zmíněných nástrojů, přičemž je důraz kladen na analýzu stavu po volbách z roku 2010, neboť předešlé výsledky voleb nevedly k nutnosti sestavit koaliční vládu. Dále je v této kapitole sledována proměna stranického systému Spojeného království a je provedena typologizace jeho podoby na základě relevantních ukazatelů. Ve čtvrté kapitole jsou identifikovány příčiny, které vedly k nutnosti

¹Viz. KOŘAN, Michal: *Jednopřípadové studie*. In: DRULÁK Petr a kol: *Jak zkoumat politiku. Kvantitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha, Portál 2008, s. 34.

²ŘÍCHOVÁ Blanka: *Přehled moderních politologických teorií*. Praha, Portál 2006, s. 22.

sestavit koaliční vládu. Zjištěné příčiny jsou pak podpořeny využitím kvantitativního nástroje v podobě indexu deformace. Důraz v této části práce je kladen především na faktory, které byly skutečně přítomné ve volbách z roku 2010, práce však nerezignuje ani na identifikaci momentů, kdy se začaly objevovat náznaky budoucí trhliny ve dvoustranickém fungování stranického systému. Předposlední kapitola práce představuje teorii koalic. Podrobně se zabývá dělením této teorie na dvě tradice, přičemž analyzuje možnosti aplikace těchto tradic v jejich ideální podobě. Oba přístupy kriticky hodnotí a následně se zaměřuje na podobu jejich kombinace, která je pak aplikována na proces ustavování koaliční vlády Konzervativní a Liberálně demokratické strany. V návaznosti na předchozí kapitolu jsou v té poslední identifikovány empirické příklady, které podporují vhodnost využití aplikace kombinace těchto tradic vzhledem ke specifikům konkrétní koaliční vlády a politického systému.

Práce využívá českých i cizojazyčných zdrojů. Vzhledem k povaze výzkumného cíle čerpá i z primárních zdrojů, které představují koaliční smlouva *The Coalition: Our Program For Government* z roku 2010, jež je klíčovým dokumentem pro analýzu procesu sestavování koaliční vlády. Při identifikaci prvků jednotlivých přístupů v teorii koalic obsažených, práce primárně vychází z volebních programů koaličních stran. Liberální demokraté jej představili pod názvem *Liberal Democrat Manifesto 2010 (Change that Works for You)*, Konzervativní strana pak svůj program pojmenovala *Invitation to joint the Government of Britain*. Dále práce využívá research papery House of Commons Library, které obsahují velmi podrobné a zaručeně správné údaje o výsledcích voleb a jejich průběhu. Vzhledem k nutnosti sledovat a vysvětlit proces sestavování koalice a analýze postojů stran k aktuálním otázkám je využito relevantních internetových zpravodajských portálů, jako jsou bbc.co.uk a telegraph.co.uk. Především BBC disponuje obsáhlým archívem o problematice související s volbami z května 2010.

V případě analýzy vlivu volebního systému na systém stranický má práce k dispozici rozsáhlé množství literatury. Mezi nejpřínosnější patří publikace Romana Chytílka, Jakuba Šeda, Tomáše Lebedy a Dalibora Čalouda, která vyšla v roce 2009 pod názvem *Volební systémy*.³ Tato práce představuje kvalitní přehled výzkumu volebních systémů, charakteristiku jednotlivých typů a jejich aspekty. Obsahuje také

³ CHYTÍLEK, Roman – ŠEDO, Jakub – LEBEDA, Tomáš – ČALOUD, Dalibor: *Volební systémy*. Praha, Portál 2009, 375 s.

popis některých kvantitativních nástrojů, které jsou v bakalářské diplomové práci využity. Významnou, v oblasti volebních systémů, je také práce *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*,⁴ kterou představil Miroslav Novák spolu s již zmíněným Tomášem Lebedou. Tato publikace obsahuje mimo jiné kritiku vlivu volebního systému, se kterou se práce vyrovnává, neboť nemohla být opomenuta. Pro vypořádání se s touto kritikou práce využívá především titul *Conditions of Democracy in Europe: 1919-1939: systematic case studies*,⁵ autorů Dirka Berg-Schlossera a Jeremyho Mitchella, která se věnuje (ne)významnosti rolí cleavages v politickém systému Spojeného království. Mezi významné, pro výzkumný cíl práce, patří také publikace Giovanni Sartoriho. Je využito jak *Srovnávacího ústavního inženýrství*,⁶ tak titulu *Strany a stranický systém: schéma pro analýzu*.⁷ Vzhledem k nutnosti pracovat s kvantitativními nástroji ve formě indexů, čerpá práce ze studie *Techniky výzkumu výstupu volební soutěže. Druhá generace*,⁸ autorů Barbory Dudákové, Romana Chytilka a Petra Zváry. Dále pak z práce *The „Effective Number Of Relevant Parties“: How Voting Power Improves Laakso-Taagepera's Index*,⁹ kterou publikovali Patrick Dumont a Francois – Jean Caulier. Při použití indexu reprezentace, který byl představen Reinem Taageperou v roce 2005, je využito práce s názvem *Conservation of Balance in the Size of Parties*.¹⁰ V případě identifikace a vysvětlení příčin, které vedly k hung parlamentu, a tedy nemožnosti vlády jedné strany, je využito významného titulu Adriana Blaua (*Majoritarianism Under Pressure: The Electoral and Party Systems*),¹¹ který identifikoval ve volebním systému Spojeného království čtyři základní charakteristické faktory, jež jsou zodpovědné za zmíněnou situaci. Jedním z těchto faktorů je sklon volebního systému, který přináší výsledky výhodnější pro Labouristickou stranu. Toto prokázal již v roce 1999 David Rossiter a jeho kolegové v práci *Changing biases in the*

⁴ NOVÁK, Miroslav – LEBEDA, Tomáš: *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*. Praha, Aleš Čeněk 2004, 485 s.

⁵ BERG-SCHLOSSER, Dirk – MITCHELL, Jeremy (eds.): *Conditions of Democracy in Europe 1919-39: systematic case studies*. London, Macmillan Press 2000, 503 s.

⁶ SARTORI, Giovanni: *Srovnávací ústavní inženýrství*. Praha, SLON 2001, 238 s.

⁷ SARTORI, Giovanni: *Strany a stranický systém: schéma pro analýzu*. Praha, CDK 2005, 466 s.

⁸ DUDÁKOVÁ, Barbora – CHYTÍLEK, Roman – ZVÁRA, Petr: *Techniky výzkumu výstupu volební soutěže. Druhá generace*. Evropská volební studia, 1, č. 1, 2006, s. 3-37.

⁹ DUMONT, Patrick – CAULIER, Francois-Jean: *The „Effective Number of Relevant Parties“: How Voting Power Improves Laakso-Taagepera's index*. 2005, 28 s.

http://centres.fusl.ac.be/CEREC/document/2003/cerec2003_7.pdf (18. 3. 2012)

¹⁰ TAAGEPERA, Rein: *Conservation of Balance in the Size of Parties*. Party Politics, 11, 2005, č. 3. s. 283-298.

¹¹ BLAU, Adrian: *Majoritarianism Under Pressure: The Electoral and Party Systems*. 2007, s.18. <http://www.psa.ac.uk/2009/pps/blau.pdf> (18. 3. 2012)

operation of the UK's electoral system, 1950-97.¹² Pro analýzu sklonu v pozdějších volbách včetně roku 2010 je využíváno především titulu *Disproportionality and bias in the results of the 2005 general election in Great Britain: evaluating the electoral system's impact*¹³ autorů Rona Johnstona, Davida Rosittera a Charlese Pattieho, a také práce *The British general election of 2010: a three-party contest – or three two-party contest?*¹⁴ od Johnstona a Pattieho.

Literatury vhodné pro analýzu koaliční vlády je dostatek, ovšem především cizojazyčné. I v České republice však nalezneme přínosné tituly. Pro teoretický základ práce využívá *Přehledu moderních politologických teorií*¹⁵ od Blanky Říchové, která obsahuje základní definice a dělení klasické teorie koalic. Pro analýzu konkrétních přístupů ke studiu teorie koalic práce dále využívá publikace Lavera a Schofielda *Multiparty Government: The Politics of Coalition in Europe*¹⁶ a práce Budge a Lavera *The Policy Basis of Government Coalition: A Comparative Investigation*.¹⁷ Pro vysvětlení konsenzuálního přístupu, tj. kombinace obou tradičních, je použit titul *Parties and Democracy, Coalition Formation and Government Functioning in Twenty States*¹⁸ autorů Budge a Kemana, kteří za touto kombinací stojí. Ke vhodnosti užívání této kombinace se v české literatuře přiklonil i Ladislav Cabada ve své práci s názvem *Koalice a koaliční vztahy České republiky v evropském kontextu*.¹⁹ Při identifikaci a vysvětlení jednotlivých prvků přístupů teorie koalic v procesu ustavování koaliční vlády práce krom již zmíněných předvolebních programů, koaliční smlouvy a zpravodajských portálů, využívá aktuální dostupné literatury. Mimo jiné se analýze vyjednávání o politických otázkách v procesu ustavování koaliční vlády věnuje Ruth Fox v práci *Five Days in*

¹² ROSSITER, David et. al.: *Changing biases in the operation of the UK's electoral system, 1950-97*. British Journal of Politics and International Relations, 1, 1999, č. 2, s. 133-164.

¹³ JOHNSTON, Ron – ROSSITER, David – PATTIE, Charles: *Disproportionality and bias in the results of the 2005 general election in Great Britain: evaluating the electoral system's impact* 2005, 24 s. <http://www.essex.ac.uk/bes/EPOP%202005/Papers/biaepop.pdf> (18. 3. 2012)

¹⁴ JOHNSTON, Ron – PATTIE, Charles: *The British general election of 2010: a three-party contest – or three two-party contest?* The Geographic Journal, 177, 2011, č. 1, s. 17-26.

¹⁵ ŘÍCHOVÁ Blanka: *Přehled moderních politologických teorií*. Praha, Portál 2006, 303 s.

¹⁶ LAVER, Michael – SCHOFIELD, Norman: *Multiparty Government: The Politics of Coalition in Europe*. Oxford, Oxford University Press 1991, 308 s.

¹⁷ BUDGE, Ian – LAVER, Michael: *The Policy Basis of Government Coalitions: A comparative Investigation*. British Journal of Political Science, 23, 1993, č. 4, s. 499–519.

¹⁸ BUDGE, Ian – KEMAN, Hans: *Parties and Democracy, Coalition Formation and Government Functioning in Twenty States*. New York, Oxford University Press 1993, 243 s.

¹⁹ CABADA, Ladislav a kol: *Koalice a koaliční vztahy České republiky v evropském kontextu*. Plzeň, Aleš Čeněk 2006, 223 s.

*May: A New Political Order Emerges.*²⁰ Andrew Russell se v *Inclusion, exclusion or obscurity? The 2010 general election and the implications of the Con-Lib coalition for third-party politics in Britain*²¹ věnuje jak výsledkům vyjednávání v otázkách personálních, tak programových.

²⁰ FOX, Ruth: *Five Days in May: A New Political Order Emerges*. Parliamentary Affairs, 63, 2010, č. 4, s. 607-622.

²¹ RUSSELL, Andrew: *Inclusion, exclusion or obscurity? The 2010 general election and the implications of the Con-Lib coalition for third-party politics in Britain*. British Politics, 5, 2010, č. 4, s. 506-524.

1. Teoretická východiska vztahu volebního a stranického systému

Volební systém Spojeného království je často dáván jako ukázkový příklad jednokolového většinového systému.²² Tento systém má nedocenitelný význam v posilování kontinuity britského politického systému a velmi výrazně usnadňoval vládnutelnost v zemi.²³ Po květnových volbách v roce 2010 se však situace zkomplikovala nutností vytvořit koaliční vládu, která představuje v politickém systému Spojeného království nový jev, neboť od druhé světové války se s koaliční vládou nesetkáváme.

Ačkoli je již dnes v politologii velmi silně upevněn názor, že volební systém představuje podstatný faktor při formování podoby stranických systémů,²⁴ nebylo tomu tak vždy. Právě otázka, zda volební systémy mohou být nezávislou proměnnou, tj. faktorem, který přímo ovlivňuje podobu systému stranického, byla velmi studovanou problematikou, která si prošla až bouřlivým vývojem.²⁵ Nyní však můžeme reálně tvrdit, že volební pravidla (volební systém) mají velký vliv jak na reprezentaci,²⁶ tak na podobu stranického systému. Mezi zastánce důležitého vlivu volebních systémů můžeme v mezinárodním prostředí zařadit především Maurice Duvergera, Arenda Lijpharta nebo Giovanni Sartoriho,²⁷ přičemž pro další zkoumání v této práci budou významní právě Duverger a Sartori. Tito dva autoři výrazně ovlivnili odbornou debatu o vlivu jednokolového většinového systému na stranický systém. Jejich postřehy jsou proto při studiu Spojeného království nenahraditelné. Zastánci výrazného vlivu volebního systému jsou však i v české politologii, jedním z nich je Miroslav Novák, který k sobě řadí ještě Michala Kubáta a Tomáše

²² Známy v literatuře také jako „*first-past-the post system*“ nebo „*plurality system*“, setkáme se ale také s označením „*systém relativní většiny*“ (*single member plurality*). DVORÁKOVÁ, Vladimíra a kol.: *Komparace politických systémů: základní modely demokratických systémů*. Praha, Oeconomica 2008, s. 128. Srovnání CHYTÍLEK, Roman – ŠEDO, Jakub – LEBEDA, Tomáš – ČALOUD, Dalibor: *Volební systémy*. Praha, Portál 2009, s. 111. V tomto textu bude autor používat vždy výraz „*jednokolový většinový systém*“.

²³ CHYTÍLEK, R. – ŠEDO, J. – LEBEDA, T. – ČALOUD, D.: c. d., s. 111.

²⁴ LEBEDA, Tomáš et. al.: *Voliči a volby 2006*. Praha, Sociologický ústav AV ČR 2007, s. 15.

²⁵ CHYTÍLEK, R. – ŠEDO, J. – LEBEDA, T. – ČALOUD, D.: c. d., s. 49.

²⁶ HEEMIN, Kim – POWELL, Bingham G. Jr. – FORDING, Richard C.: *Electoral systems, Party systems, and Ideological Representation. An analysis of Distortion in Western Democracies*. *Comparative Politics*, 42, 2010, č. 2, s. 169.

²⁷ NOVÁK, Miroslav – LEBEDA, Tomáš: *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*. Praha, Aleš Čeněk 2004, s. 8.

Lebedu.²⁸ Ovšem stejně tak nalezneme odborníky, kteří nejsou o výrazném vlivu volebních systémů na podobu systému stranického přesvědčení.

Relativně podružný je účinek volebních systémů na systém stranický, například pro Vernona Bogdanora a Dietera Nohlena. V českém prostředí pak tuto tezi zastávají především Petr Fiala a Maxmilián Strmiska.²⁹ Tito autoři přikládají větší význam společenským strukturám a modelům chování politických aktérů. Dle jejich názoru jsou politické instituce odrazem hlouběji ukotvených struktur společnosti. Významná výtka vzhledem k tématu této práce je, že Seymour Martin Lipset a Stein Rokkan obecně nevidí souvislost mezi volebním mechanismem a systémem dvou stran, tak jak byla předkládána u Duvergera. Autoři na základě svých výzkumů tvrdí, že stranické systémy vznikají – velmi zjednodušeně řečeno – na principu cleavages a jsou na nich jistým způsobem „zmrazeny“.³⁰ Toto tvrzení je ale v případě Spojeného království minimálně velmi problematické.

1.1. Absence výrazného vlivu cleavages na stranický systém ve Spojeném království

Především je nutné říci, že některé z cleavages, které byly důležité pro jiné evropské politické systémy ve Spojeném království chyběly. Spojené království bylo relativně jazykově homogenní. Regionální rozdíly sice existovaly, byly ale v podstatě „vyřešeny“ spolu s irským problémem v roce 1922. Náboženství také nehrálo roli pro politickou diferenciaci. Nejvýznamnější cleavage tak byla linie vlastníci – pracující, která ale byla odražena ve stranickém systému,³¹ především po rozšíření volebního práva a nástupem labouristů po první světové válce. Peter Dorey do značné míry shrnuje výzkum role cleavages v prostředí Spojeného království. Na základě analýzy prací řady autorů tvrdí,³² že Spojené království bylo známo absencí důležitých sociálních a kulturních cleavages, což bylo v příkrém rozporu se situací v mnoha jiných evropských zemích. Dodává také, že i hlavní cleavage ve společnosti, tedy socio-ekonomická, nepředstavovala zásadní problém pro

²⁸ NOVÁK, M. – LEBEDA, T.: c. d., s. 8-9.

²⁹ *Tamtéž*, s. 9.

³⁰ *Tamtéž*, s. 56.

³¹ MITCHELL, Jeremy: *United Kingdom: Stability and Compromise*. In: BERG–SCHLOSSER, Dirk – MITCHELL, Jeremy (eds.): *Conditions of Democracy in Europe 1919-39: systematic case studies*. MACMILLIAN PRESS, London 2000, s. 455.

³² Zmiňuje mimo jiné Gabriela Almonda a Sidney Verbu nebo Jeana Blondela.

politické uspořádání.³³ Důvodem byla právě již zmíněná reflexe této cleavage ve stranickém systému země.

1.2. Vztah volebního a stranického systému Spojeného království

Po zvážení výše uvedených argumentů je zřejmé, že v případě Spojeného království je vliv volebního systému na výslednou podobu stranického systému velmi výrazný. I již zmíněný Fiala přiznává, že existuje převládající politologický diskurs, který v otázce volebních systémů a jejich účinků jednoznačně preferuje Duvergerův a Sartoriho přístup.³⁴ Většina poválečné literatury o volebních systémech se nějakým způsobem vztahuje k dílu Duvergera, zejména ke knize *Politické strany (Les Parties Politiques)*,³⁵ čímž nabývá jeho práce na větším významu. Je proto nezbytné se v další části věnovat Duvergerovým předpokladům o vlivu volebního systému používaného ve Spojeném království a pomocí metody shody zjistit, zda jeho předpoklady platí i pro stranický systém po volbách 2010.

1.2.1. Duvergerovy předpoklady o vlivu jednokolového většinového systému

Duverger byl v podstatě prvním odborníkem, který se systematicky pokusil o obecné shrnutí kauzalit mezi volebními pravidly a podobou stranického systému, které později vešly ve známost jako Duvergerovy zákony.³⁶ Ačkoli Duverger představil tři výroky o vlivu volebních systémů, pro systém Spojeného království je relevantní pouze jeden:

³³ DOREY, Petr: *British Politics Since 1945*. Blackwell, Oxford 1995, s. 63-64.

³⁴ FIALA, Petr: *Kritická interpretace „zákonů“ o vlivu volebních systémů na stranické systémy*. In: NOVÁK, M. – LEBEDA, T.: *Volební a stranické systémy: ČR v mezinárodním srovnání*, s. 52. Sartori sám je v případě otázky vlivu volebního systému na podobu systému stranického nekompromisní, když tvrdí, že: „Někteří autoři tvrdili, že volební systémy nejsou nezávisle proměnnou a že jejich účinky jsou v nejlepším případě nejisté. Obě tvrzení jsou prokazatelně nesprávná.“ SARTORI, Giovanni: *Srovnávací ústavní inženýrství*. Praha, SLON 2001, s. 38.

³⁵ CHYTÍLEK, R. – ŠEDO, J. – LEBEDA, T. – ČALOUD, D.: c. d, s. 52.

³⁶ LEBEDA, T. et. al: *Voliči a volby 2006*, s. 15.

*„Jednokolový většinový systém vede k bipartismu a alternaci vlády mezi oběma
nezávislými stranami“³⁷*

Duvergorovy teze se velmi záhy dočkaly empirického ověření. Douglas Rae zkoumal volby ve dvaceti demokratických zemích v období let 1945 až 1965. Důležité je, že platnost Duvergerových tezí v podstatě potvrdil.³⁸ Pro potřeby této práce je důležitá především skutečnost, že 23 jednokolových většinových voleb z 27 bylo spjato s bipartismem.³⁹ Dalším významným teoretikem, který po empirickém zkoumání prohlásil Duvergerovy teze za platné, byl W. H. Riker.⁴⁰ Obecně tedy lze tvrdit, že Duvergerovy „zákony“ prošly zatěžkávajícími zkouškami a je více než vhodné přijmout tvrzení, že právě jednokolový většinový systém má výrazný vliv na podobu stranického systému Spojeného království. Otázkou však nadále zůstává, zda Duvergerovu předpokladu o vlivu tohoto systému odpovídá stranický systém vzniklý po volbách z května 2010 a pokud nikoli tak z jakého důvodu?

³⁷ CHYTÍLEK, R. – ŠEDO, J. – LEBEDA, T. – ČALOUD, D.: c. d., s. 52. Srovnání NOVÁK, Miroslav: *Systémy politických stran: úvod do jejich srovnávacího studia*. SLON, Praha 1997, s. 60.

³⁸ LEBEDA, T. et. al: *Voliči a volby 2006*, s. 16. Srovnání NOVÁK, Miroslav: *Systémy politických stran: úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha, SLON 1997, s. 60.

³⁹ NOVÁK, M.: c. d., s. 60.

⁴⁰ LEBEDA, T. et. al: *Voliči a volby 2006*, s. 16.

2. Kvalitativní a kvantitativní nástroje pro typologizaci stranického systému Spojeného království

Aby však bylo možné aplikovat Duvergerovy předpoklady, je nutné zvolit nástroje, pomocí kterých bude posuzováno, zda daný stranický systém opravdu odpovídá bipartismu. Práce pro podporu svých tvrzení využije jak kvalitativní nástroj, tedy Sartoriho pravidla pro určení relevantních stran, tak nástroje kvantitativní v podobě relevantních indexů.

2.1. Kvalitativní nástroj – Sartoriho pojetí relevantních stran

Pro jednoznačné tvrzení, kolik stran v daném stranickém systému v určitém čase nacházíme, je nutné definovat, které strany budou počítány. Jako nejvhodnější nástroj se jeví kvalitativní způsob navržený Sartorim, který přišel s definicí relevantní strany. Dle jeho postupu je vhodné z počítání vyloučit strany, které nemají buď koaliční, nebo vyděračský potenciál.⁴¹ Koaliční potenciál má strana, která je schopná na vládě participovat, ale zároveň musí být pro ostatní přijatelná. Je dále nutné, aby byla jako koaliční strana potřebná. Všechny zmíněné podmínky musí být splněny současně. Tato kritéria jsou důležitá především pro posouzení relevance liberálních demokratů po volbách roku 2010. Vyděračský potenciál pak strana získává ve chvíli, kdy může účinně blokovat sestavení určitých typů vlád nebo přijetí legislativy. Obě kritéria, tedy jak koaliční, tak vyděračský potenciál, budou aplikována na stranickém systému Spojeného království po analyzovaných volbách.

2.2. Kvantitativní nástroje

Je nepochybné, že pro potřebu určení počtu relevantních stran a pro typologizaci stranického systému Spojeného království si práce nevystačí pouze s kvalitativní metodou Sartoriho. Aby bylo možné lépe zkoumat, zda došlo či nedošlo k proměně stranického systému z bipartijního na systém více stran, je nutné podpořit Sartoriho metodu analytickými nástroji. Sám Sartori přiznává, že

⁴¹ SARTORI, Giovanni: *Strany a stranický systém: schéma pro analýzu*. Praha, CDK 2005, s. 128.

„k pravidlům, jež jsem předložil, existují dvě hlavní kvantitativně matematické alternativy“.⁴² Přičemž má na mysli index fragmentace a index efektivního počtu stran. V práci bude využito obou zmíněných nástrojů, a to i přesto, že sám Sartori považuje index efektivního počtu stran za jasnější.⁴³ Raeho index je sice obtížně interpretovatelný jako specifická proměnná charakterizující počet stran v systému,⁴⁴ avšak tato komplikace je vyvážená skutečností, že závěry nebudou opírány pouze o výsledky tohoto indexu. Ani index efektivního počtu stran, který Sartori považuje za vhodnější, však není dostatečný pro potvrzení první hypotézy.

Proto pro zjištění typu a případné proměny stranického systému Spojeného království bude v práci aplikována jak kvalitativní Sartoriho metoda, tak kvantitativní nástroje, konkrétně pak tedy: index efektivního počtu stran, který ačkoli se stal z hlediska určování počtu stran zdaleka nejšířejí akceptovatelným,⁴⁵ bude rozšířen o index rovnováhy (*index of balance*), neboť „sružená statistika obou těchto indikátorů představuje postačující kvantitativní konceptualizaci „počtu stran“ se značným potenciálem pro diachronní i synchronní srovnání volebních soutěží.“⁴⁶ Pakliže je ovšem v první řadě vycházeno ze Sartoriho definice relevance stran, je vhodné nevynechat také index, který více odpovídá právě jeho definici.⁴⁷ Tímto indexem je efektivní počet relevantních stran, který navrhli Dumont a Caulier v roce 2003. Tento index vychází z normalizovaného Banzhafova indexu, který vypočítává míru relativní moci každého komponentu ve sněmovně. Důvodem zařazení tohoto indexu je také skutečnost, že předpokládá vytvoření minimální vítězné koalice,⁴⁸ která typologicky odpovídá koalici vzniklé po posledních sněmovních volbách ve Spojeném království. Dále pak práce využije již zmíněný index fragmentace.

Index parlamentní fragmentace (F_p)

Tento index představuje jednu z metod jak určit velikost stranického systému. Index fragmentace navrhl Douglas Rae, a to ve dvou variantách – volební

⁴² SARTORI, G.: *Srovnávací ústavní inženýrství*, s. 46.

⁴³ *Tamtéž*.

⁴⁴ CHYTÍLEK, R. – ŠEDO, J. – LEBEDA, T. – ČALOUD, D.: c. d, s. 73.

⁴⁵ Nutnost tohoto rozšíření je objasněna v příslušné podkapitole o indexu efektivního počtu stran.

⁴⁶ CHYTÍLEK, R. – ŠEDO, J. – LEBEDA, T. – ČALOUD, D.: c. d, s. 75.

⁴⁷ DUDÁKOVÁ, Barbora – CHYTÍLEK, Roman – ZVÁRA, Petr: *Techniky výzkumu výstupu volební soutěže. Druhá generace*. Evropská volební studia, 1, 2006, č. 1, s. 10.

⁴⁸ DUDÁKOVÁ, B. – CHYTÍLEK, R. – ZVÁRA, P.: c. d., s. 10.

a parlamentní,⁴⁹ pro potřeby práce je relevantní pouze varianta druhá. Pro další zkoumání a pro lepší orientaci bude nadále používán termín *index parlamentní fragmentace*.

Index nabývá hodnot v intervalu 0 – 1 a je zjišťován pomocí následujícího vzorce:

$$F_p = 1 - \sum S_i^2$$

kde S_i jsou podíly jednotlivých stran na celkovém počtu mandátů, celek je představován hodnotou 1 (např. podíl strany s 20 % mandátů je 0,2). Jak již bylo zmíněno, hodnota tohoto indexu se pohybuje mezi 0 (jednostranický systém, kdy všichni poslanci patří do jedné strany) a 1 (každý poslanec náleží jiné straně). Přičemž nejsledovanější hodnoty pro výzkumný cíl práce by se měly pohybovat v rozmezí mezi 0,50 – 0,67, neboť tyto hodnoty indikují přítomnost bipartismu.⁵⁰ Výsledek indexu pro volby 2010 pak bude s tímto rozmezím porovnáán.

Výtky vůči výstupům, které index poskytuje, jsou mnohé. Sartori například vidí technickou závadu ve skutečnosti, že nadhodnocuje větší strany a příliš rychle marginalizuje strany malé,⁵¹ autor si je výtek vědom, proto práce nestaví výsledné závěry pouze na hodnotách zjištěných za pomoci tohoto indexu.

Index efektivního počtu stran (N)

Index navržený Laaksem a Taageperou (1979) je nástrojem mnohem vhodnějším a stal se již standardním měřítkem používaným pro komparativní analýzu stranických systémů.⁵² Tento nástroj se jeví jako nejvhodnější pro zjištění, zda zkoumaný stranický systém lépe odpovídá bipartismu nebo multipartismu.

⁴⁹ LEBEDA, Tomáš: *Teorie reálné kvóty, alternativní přístup k měření volební proporcionality*. Sociologický časopis, 42, 2006, č. 4, s. 663.

⁵⁰ NOVÁK, M. – LEBEDA, T.: c. d., s. 415.

⁵¹ SARTORI, G.: *Srovnávací ústavní inženýrství*, s. 46.

⁵² CHYTÍLEK, R. – ŠEDO, J. – LEBEDA, T. – ČALOUD, D.: c. d., s. 73.

Podle následujícího vzorce:⁵³

$$N_s = \frac{1}{\sum S_i^2}$$

kde S_i je podíl mandátů získaných stranou i , je možné vypočítat index udávající počet potencionálně stejně velkých stran, které by měly stejný účinek na frakcionalizaci stranického systému, jako mají skutečné strany různé velikosti.⁵⁴ Index měří „velikost“ stranického systému podle toho, kolik se do něj „vejde“ politických stran (vážených podle jejich velikosti).⁵⁵ Index Laaksa a Taageperry představuje nástroj, jehož výsledky jsou v praxi lépe představitelné, než výstupy indexu Raeho. Index efektivního počtu stran se stal také nejvíce akceptovaným mezi odborníky. Protože hodnoty tohoto indexu budou brány jako jedny z určujících pro závěry této práce, je nezbytné zmínit i kritiku, která samozřejmě vůči tomuto indexu také existuje.

Kritika indexu efektivního počtu stran

První kritika směřuje k hodnotám, které index poskytuje, tj. že nadhodnocuje strany velké, zatímco menší podhodnocuje, a ty s minimálním ziskem nepočítá téměř vůbec.⁵⁶ Což jak upozorňuje Sartori, by mohlo být problematické u některých stran, které mají malé zisky (mandátů) a v měřících se mohou vytrácet, přestože jsou jinak velice relevantní.⁵⁷

Další kritiky indexu zmiňují autoři Dudáková, Chytílek a Zvára, kteří poukazují na nepatřičné chování indexu v určitých podmínkách. Dle nich přináší nerealistické výsledky. Index Laaksa a Taageperry totiž nadhodnocuje počet stran zvláště tehdy, když má největší strana majoritní podporu, a zveličuje tak fragmentaci

⁵³ NOVÁK, M. – LEBEDA, T.: c. d., s. 415. Můžeme se setkat i se vzorcem v následující podobě: $N = \frac{1}{H} = \frac{1}{\sum p_i^2}$, takto jej nalezneme v CHYTÍLEK, R. – ŠEDO, J. – LEBEDA, T. – ČALOUD, D.: c. d., s. 73.

⁵⁴ CHYTÍLEK, R. – ŠEDO, J. – LEBEDA, T. – ČALOUD, D.: c. d., s. 74.

⁵⁵ NOVÁK, M. – LEBEDA, T.: c. d., s. 415. Srovnání CHYTÍLEK, R. – ŠEDO, J. – LEBEDA, T. – ČALOUD, D.: c. d., s. 74.

⁵⁶ DUDÁKOVÁ, B. – CHYTÍLEK, R. – ZVÁRA, P.: c. d., s. 8.

⁵⁷ Sartori explicitně hovoří o Raevě měřítku, nicméně jak již bylo řečeno i index efektivního počtu stran má tendenci podhodnocovat malé strany, proto je do analýzy zařazena právě Sartoriho metoda určování relevantních stran, která je citlivější pro „stanovení systémové relevance stran“. SARTORI, G.: *Srovnávací ústavní inženýrství*, s. 48.

opozice.⁵⁸ Což je vážný problém, který je však umenšen skutečností, že ve volbách roku 2010 žádná strana nezískala obvyklou většinu mandátů.

Molinar, jeden z kritiků tohoto nedostatku, navrhl alternativní index měření efektivního počtu stran (M), který sice vychází z Taageperovy rovnice, zohledňuje však velikost největší strany. Molinarův index ale byl podroben ostré kritice, která se ukázala jako opodstatněná, a proto není index ve výzkumu stranického systému Spojeného království využit.

Pro ještě přesnější a relevantnější data získaná z indexu efektivního počtu stran je nutné využít také návrh Taagepery z roku 2005. Taagepera doplňuje výpočet o index rovnováhy, který je ve tvaru:

$$B = \frac{-\log s_1}{\log N_0}$$

kde S_1 je komponenta strany s největším ziskem mandátů a N_0 celkový počet stran, které získaly mandáty. B je pak veličinou, která nabývá hodnot od 0 (naprostá nerovnováha) do 1 (dokonalá rovnost všech stran).⁵⁹ Obvyklá hodnota rovnováhy, empiricky dosahovaná v celostátních volebních soutěžích se pohybuje kolem čísla 0,5.

Sdružená statistika obou těchto indikátorů, tedy indexu efektivního počtu stran a indexu rovnováhy, pak pro Taageperu představuje postačující kvantitativní konceptualizaci „počtu stran“ se značným potenciálem pro srovnávání volebních soutěží.⁶⁰ Proto bude v tomto výzkumu využito obou.

Efektivní počet relevantních stran (ENRP)

Dumont a Caulier představují jinou metodu k ohodnocení parlamentního počtu stran. Autoři navrhnou nahradit zisky mandátů mírou volební moci.⁶¹ Podle Dumonta a Cauliera jejich výsledky více odpovídají Sartoriho definici relevance,⁶²

⁵⁸ DUDÁKOVÁ, B. – CHYTÍLEK R. – ZVÁRA, P.: c. d., s. 8.

⁵⁹ TAAGEPERA, Rein: *Conservation of Balance in the Size of Parties*. Party Politics, 11, 2005, č. 3, s. 283.

⁶⁰ CHYTÍLEK, R. – ŠEDO, J. – LEBEDA, T. – ČALOUDEK, D.: c. d., s. 75.

⁶¹ DUMONT, Patrick – CAULIER, Francois-Jean: *The „Effective Number of Relevant Parties“: How Voting Power Improves Laakso – Taagepera’s index*. 2003, s. 2.

http://centres.fusl.ac.be/CEREC/document/2003/cerec2003_7.pdf (19. 1. 2011)

⁶² DUDÁKOVÁ, B. – CHYTÍLEK, R. – ZVÁRA, P.: c. d., s. 11. Srovnání DUMONT, P. – CAULIER, J.: c. d., s. 12-16.

což pro potřeby práce představuje přidanou hodnotu, neboť tak dojde k silnější podpoře Sartoriho závěrů, pomocí kvantitativní metody.

Index efektivního počtu relevantních stran vychází z normalizovaného Bazenhafova indexu, který vypočítává míru relativní moci každého komponentu ve sněmovně. Pracuje přitom se zjištěním, kolikrát je strana i nezbytnou součástí všech minimálních vítězných koalic. Toto číslo je vyjádřeno označením n_i , výsledek se pak dělí součtem všech hodnot n_i . Pokud je strana i stranou s nadpoloviční většinou křesel, potom $\beta_i = 1$, pokud se jedná o stranu s minimálním vlivem ve sněmovně (bez koaličního či vyděračského potenciálu), potom $\beta_i = 0$. Banzhofův index se vypočítá na základě následujícího vzorce:

$$\beta_i = \frac{n_i}{\sum_{i=1}^n n_i}$$

součet všech hodnot β_i by se měl rovnat jedné. Efektivní počet relevantních stran pak na tento vzorec navazuje a vypočítá se následovně:

$$ENRP = \frac{1}{\sum[\beta_i]^2}$$

β_i je již zmíněný normalizovaný index Banzhafův pro stranu i a Σ představuje součet všech normalizovaných Banzhafových indexů umocněných na druhou.⁶³

Výhoda použití indexu efektivního počtu stran spočívá ve skutečnosti, že jelikož se jedná v podstatě o kompromis mezi Sartoriho konceptem relevance jednotlivých stran a indexem efektivního počtu stran, bude zajištěn přesnější odraz počtu stran relevantních pro vytvoření většiny za daného rozložení sil,⁶⁴ což by mohla být přínosná informace při analýze výsledků voleb po roce 2010. Data získaná z využití tohoto indexu tak budou zohledněna spolu s dalšími nástroji, které byly zvoleny.

⁶³ DUDÁKOVÁ, B. – CHYTÍLEK, R. – ZVÁRA, P.: c. d., s. 11.

⁶⁴ *Tamtéž*

3. Typologizace podoby stranického systému po volbách 2010 a počet relevantních stran

Výsledky voleb do dolní sněmovny parlamentu Spojeného království představovaly pro politický systém velmi netypickou situaci. Pro řadu odborníků však výsledky tolik překvapivé nebyly. Ian Budge již na konci 90. let upozorňoval, že stranická soustava Spojeného království je typická svou křehkostí a vyslovil názor, že další expanze liberálních demokratů by znamenala nutnost etablování koaličních vlád.⁶⁵ Pippa Norris upozorňovala, že dvoustranické systémy mají tendenci se vyvíjet. Stav stranického systému Spojeného království označila jako *upadající dvoustranický systém*.⁶⁶ Podařilo se prokázat, že na místní (lokální) a evropské úrovni se jiné strany než Konzervativní a Labouristická těší významné podpoře. Proto bylo zřejmé, že stále silnější souboje o mandáty se budou mezi stranami odehrávat i ve volbách do dolní komory. K tomuto předpokladu přispěla také skutečnost, že David Cameron posunul Konzervativní stranu více do voličského středu země.⁶⁷ Stejně tak větší pozornost získali liberální demokraté díky působení jejich nového lídra Nicka Clegga.⁶⁸ V České republice předpokládal proměnu stranického systému Lebeda,⁶⁹ který také nastínil důvody této situace, kterým se práce bude věnovat později. Všechny scénáře uvažující o nutnosti sestavit koaliční vládu počítaly s Liberálně demokratickou stranou, která byla dlouhou dobu třetí

⁶⁵ BUDGE, Ian In: STRMISKA, Maxmilián – HLOUŠEK, Vít – KOPEČEK, Lubomír – CHYTÍLEK, Roman: *Politické strany moderní Evropy: analýza stranicko-politických systémů*. Praha, Portál 2005, s. 73.

⁶⁶ NORRIS, Pippa In: STRMISKA, M. – HLOUŠEK, V. - KOPEČEK, L. – CHYTÍLEK, R.: c. d., s.73.

⁶⁷ LYNCH, Philip: *Party system Change in Britain: Multi-Party Politics in a Multi-Level Polity*. British Politics, 2007, č. 2, s. 343-344.

⁶⁸ HOPE, Christopher: *General Election 2010: Liberal Democrats surge after Nick Clegg's TV debate performance*. The Telegraph, 18. března 2012, <http://www.telegraph.co.uk/news/politics/liberaldemocrats/7597522/General-Election-2010-Liberal-Democrats-surge-after-Nick-Cleggs-TV-debate-performance.html> (18. 3. 2012) nebo také HOPE, Christopher: *Nick Clegg's TV debate performance „changed election dynamic“, says Ashdown*. The Telegraph, 16. dubna 2012, <http://www.telegraph.co.uk/news/election-2010/7596570/Nick-Cleggs-TV-debate-performance-changed-election-dynamic-says-Ashdown.html> (18. 3. 2012)

⁶⁹ LEBEDA, Tomáš: *Komentář: Nevyzpytatelný většinový systém*. iDNES, 7. května 2010, http://zpravy.idnes.cz/komentar-za-britsky-pat-muze-nevyzpytatelny-vetsinovy-system-psx-/zahranicni.aspx?c=A100507_183602_zahranicni_abr (18. 3. 2012)

v systému navrženém pro dvě velké strany,⁷⁰ a tak i přes rostoucí počet získaných hlasů nebyla, až do voleb 2010, potřebná pro vládnutí.

3.1. Volby v roce 2010 - výpočet kvalitativního a kvantitativních nástrojů a jejich interpretace

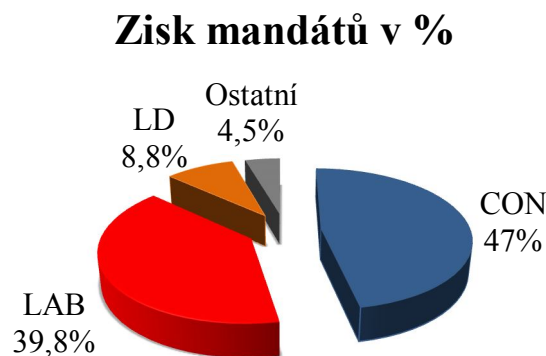
Ve volbách, které se uskutečnily 6. května 2010, poprvé od roku 1974 nezískala vítězná strana absolutní většinu křesel v dolní sněmovně. Volební účast byla 65,1 %, což představuje nárůst oproti volbám z roku 2005 o 3,7 %.⁷¹

Tab. č. 1: Výsledky voleb 2010

	CON	LAB	LD	Ostatní	Celkem
Mandáty	307	258	57	29	650
Hlasy v %	36,1	29,0	23,0	11,9	100

Zdroj: data dle *General Election 2010*. Research paper 10/36. House of Commons Library a *General Election: 2010 election results*. electoralcommission.org.uk; zpracování autor

Graf č. 1: Zisk mandátů stran ve volbách 2010

Zdroj: data dle *General Election 2010*. Research paper 10/36. House of Commons Library; zpracování autor

Z výše představených údajů lze jasně vypožorovat, že ačkoli Konzervativní strana vyhrála volební klání o 7,1 % hlasů před labouristy, nestačil jí tento zisk

⁷⁰ RUSELL, Andrew – CUTTS, David – FIELDHOUSE, Ed: *National–Regional–Local: The Electoral and Political Health of the Liberal Democrats in Britain*. British Politics, 2007, č. 2, s. 191.

⁷¹ *General Election 2010*. Research paper 10/36. House of Commons Library, s. 1.

na většinu mandátů. Tato skutečnost je o to paradoxnější, že v roce 2005 stačilo Labouristické straně něco málo přes 35 % voličských hlasů k zisku 55 % mandátů, což představovalo v historii Spojeného království nejnižší zisk hlasů, který postačil k zisku parlamentní většiny.⁷² Tyto nerovnoměrné zisky jsou způsobeny sklonem volebního systému ve prospěch labouristů. Této problematice se podrobněji práce věnuje ve druhé části. Tím, že konzervativci nemohli ustavit v zemi obvyklou jednobarevnou vládu, došlo k výraznému posunu v politologickém vnímání Liberálně demokratické strany, která se stala stranou relevantní a potřebnou k vytvoření koaliční vlády. Proměna statutu této strany také vedla k nutnosti odlišného typologického zařazení stranického systému Spojeného království právě po posledních volbách, což práce nyní ukáže na základě kvantitativních a kvalitativních nástrojů.

Pro určení typu stranického systému práce využívá již zmíněných nástrojů. Všechny výstupy jsou obsaženy v tabulce č. 2. Tabulka tak obsahuje výsledky čtyř indexů pro stranický systém po volbách 2010, a také počet stran určených podle Sartoriho kritérií relevantnosti stran.

Tab. č. 2: Hodnoty ukazatelů

	F_p	N_s	B	$ENRP$	Sartoriho kritéria
Stranický systém 2010	0,61	2,57	0,33	4,39	3

Zdroj: Data dle *General Election 2010*. Research paper 10/36. House of Commons Library; vlastní výpočty a ElectMach.⁷³

Index parlamentní fragmentace (F_p) má pro stranický systém z roku 2010 hodnotu 0,61, což jak bylo zmíněno, ještě spadá do rozmezí 0,50 – 0,67, které indikuje přítomnost bipartismu. Nicméně hodnota je to v tomto rozmezí u vrchní hranice. Navíc jak již bylo v práci také upozorněno, index má tendenci nadhodnocovat strany větší a rychle marginalizovat strany malé.⁷⁴ Což je vzhledem k výsledkům posledních voleb nutné zohlednit, neboť hned sedm stran (z celkových

⁷² CHYTÍLEK, Roman: *FPTP v britských volbách 2005 a kanadských volbách 2006. Dvě strany jedné mince?* Politologický časopis, 14, 2007, č. 1, s. 3.

⁷³ CHYTÍLEK, Roman – KUTNER, Lukáš: *ElectMach, election software*. 2005, www.ispo.fss.muni.cz/electmach-1

⁷⁴ SARTORI, G.: *Srovnávací ústavní inženýrství*, s. 46.

deseti) získalo mandáty v počtu 1-8,⁷⁵ to jsou nízké zisky vzhledem k celkovému počtu 650 mandátů. Toto nepochybně hodnotu indexu poněkud zkreslilo. Zohledňování výsledku indexu tak musí být opatrné. V konečném důsledku tak jediným závěrem je, že index podává informaci, která naznačuje, že se stranický systém při nejmenším blíží hranici indikující nepřítomnost bipartismu. Problém s vysokým počtem stran, které získaly nízký počet mandátů oproti stranám ostatním, komplikuje interpretaci i výsledku indexu efektivního počtu relevantních stran (*ENRP*). Tento index disponuje značnou informační hodnotou, nicméně si obtížně poradí s existencí příliš mnoho nezávislých poslanců.⁷⁶ V dolní komoře parlamentu po volbách 2010 sice nezávislí poslanci nejsou, avšak opět jeho výslednou hodnotu komplikuje existence sedmi stran s malým počtem poslanců. Znovu je tedy nutné výsledek tohoto indexu interpretovat opatrně. Nejdůležitějším zjištěním tak tedy je, že jeho až příliš vysoká hodnota (4,39) naznačuje, že počet relevantních stran ve stranickém systému je vyšší než dvě, což potvrzuje počet stran zjištěných pomocí Sartoriho kritérií pro relevanci. Podle těchto kritérií systém obsahoval celkem tři relevantní strany.

Jako nejpřínosnější a nevypovídající pro výzkumný cíl této části práce, se tak jeví sdružená informace indexů efektivního počtu stran (N_s) a indexu rovnováhy (B). Především proto, že první ze zmíněných indexů je odborníky nejvíce přijímán a druhý představuje jistou nadstavbovou kvantitativní informaci, která je přínosná právě kvůli výrazné nadreprezentaci a podreprezentaci jednotlivých stran, což je typický jev pro volební systém Spojeného království. První index nabyl hodnoty 2,57, tento výsledek jednoznačně indikuje přítomnost více jak dvou relevantních stran v systému. Doplňující index rovnováhy svou hodnotou 0,33 skutečně ukazuje na nerovnoměrné podíly stran na rozdělovaných mandátech, což jen ospravedlňuje obezřetnou interpretaci indexu prvního. Index rovnováhy totiž svou hodnotou napovídá, že nerovnoměrné rozdělení mandátů mohlo výslednou hodnotu indexu efektivního počtu stran stlačit směrem dolů, neboť jak již bylo poznamenáno, ten nadreprezentovává strany velké a strany malé nepočítá téměř vůbec.

Pakliže cílem této části práce bylo prokázat, že stranický systém Spojeného království po volbách 2010 nelze označit jako bipartijní, je vhodné uvést

⁷⁵ Konkrétně jde o strany: Democratic Unionist Party (8 mandátů), Scottish National Party (6), Sinn Fein (5), Plaid Cymru (3), Social Democratic & Labour Party (3), Green (1) a Alliance Party (1). *Election 2010*. BBC News, <http://news.bbc.co.uk/2/shared/election2010/results/> (18. 3. 2012)

⁷⁶ DUDÁKOVÁ, B. – CHYTÍLEK, R. – ZVÁRA, P.: c. d., s. 12.

vlastnosti, které charakterizují dvoustranický typ systému. Sartori za hlavní charakteristiku bipartismu považuje skutečnost, že jedna strana vládne sama.⁷⁷ Již tento bod nebyl v případě stranického systému po posledních volbách splněn. V souladu se Sartoriho podmínkami fungování bipartismu je skutečnost, že ve volbách 2010 dvě strany evidentně soupeřily o absolutní většinu, s tím, že existovala možnost alternace. Nepochybně obě strany měly také v úmyslu vládnout samy. Předpoklad, že jedna či druhá strana v každém případě nadpoloviční většinu mandátů získá,⁷⁸ se však nenaplnil.

I přes opatrné zohlednění výsledků jak kvalitativního Sartoriho nástroje, tak kvantitativních nástrojů v podobě indexů, je možné závěry shrnout do tvrzení, že původní Duvergerovy předpoklady o podobě stranického systému se pro ten z roku 2010 nenaplnily. Stranický systém Spojeného království po posledních volbách totiž nelze označit za bipartijní, a to přesto, že jsou zde identifikovatelné nerovnoměrné podíly stran na rozdělovaných mandátech. Na analýzu příčin, které způsobily, že stranický systém po volbách z roku 2010 již není bipartijní, se zaměří následující část práce.

⁷⁷ SARTORI, G.: *Strany a stranické systémy*, s. 200.

⁷⁸ NOVÁK, M.: *Systémy politický stran: úvod do jejich srovnávacího studia*, s. 84.

4. Příčiny vedoucí k hung parlamentu

V předešlé části práce se podařilo za pomoci kvantitativních a kvalitativních nástrojů prokázat, že stranický systém Spojeného království po volbách z května 2010 nelze označit za bipartijní, neboť obsahuje celkem tři relevantní strany. Pro řadu odborníků nepředstavuje trhlina v dvoustranickém fungování stranické soustavy překvapení, neboť její náznaky byly pozorovatelné již od první poloviny 70. let.⁷⁹ Pro výzkumný cíl práce je nyní důležité zabývat se příčinami, které vedly ke skutečnosti, že Spojenému království nevládne jednobarevný kabinet. Zkoumání této problematiky je o to zajímavější, že výsledkem voleb nebyl menšinový kabinet jako v roce 1974, ale poprvé po více jak 80 letech došlo za neválečného stavu ke vzniku koaliční vlády.⁸⁰

Při snaze identifikovat příčiny, které vedly k situaci, kdy žádná strana není schopná vládnout sama, je potřeba se vypořádat s určitým problémem. Tím je nutnost vynechat analýzu vlivu volební kampaně před volbami 2010, především proto, že zkoumání účinků volebních kampaní je metodologicky obtížně uchopitelné, ale také proto, že je práce limitována rozsahem. V práci však byla vyvinuta výrazná snaha o prokázání vlivu volebního systému na výslednou podobu systému stranického. Důraz je proto dále kladen na mechanické a systémové účinky volebního systému Spojeného království. Vysvětlení důvodů vedoucích k proměnám voličské podpory jednotlivých stran si tak práce za cíl neklade. V této části je testována druhá hypotéza vyslovená v úvodu práce. Výsledek testování této hypotézy by totiž mohl hrát značnou roli v procesu sestavování koaliční vlády konzervativní a liberálně demokratické strany.

Je již všeobecně známo, že výsledky voleb ve Spojeném království jsou poněkud zkreslené vlivem volebního systému, a to nejen ve směru podrepräsentace třetích (menších) stran, ale rovněž ve směru k dvěma hlavním stranám. Zisk určitého počtu hlasů pro labouristy znamená, že na jejich základě mohou získat dramaticky více křesel, než by ve stejné situaci získala Konzervativní strana.⁸¹ Zjednodušeně

⁷⁹ CHYTÍLEK, R. – ŠEDO, J. – LEBEDA, T. – ČALOUK, D.: c. d., s. 120.

⁸⁰ RUSSELL, Andrew: *The Year in Review: Britain's Multi-party Governance and the Liberal Democrat's Annus Horribilis*. Annual Meeting Paper, APSA 2011, s. 1.
<http://ssrn.com/abstract=1918795> (18. 3. 2012)

⁸¹ GALLAGHER, Michael – MITCHELL, Paul (Eds.): *The Politics of Electoral System*. Oxford, Oxford University Press 2008, s. 161.

je tedy možné konstatovat, že momentálně je volební systém Labouristické straně nakloněn, přičemž ostatní strany, včetně Konzervativní strany, na toto ve výsledku doplácí. Je proto nyní nutné poukázat na období, kdy k tomuto jevu, kterému říkáme sklon volebního systému, začalo docházet a zjistit jeho příčiny.

4.1. Analýza jednotlivých příčin vedoucích k hung parlamentu

Pro období 1970 až 2001 identifikoval Adrian Blau ve volebním systému Spojeného království čtyři základní charakteristické faktory. Prvním z nich byly vzrůstající zisky třetích stran, dalším úpadek kubického pravidla (*cuba law*), třetím snížená disciplinovanost straníků a posledním je nárůst sklonu ve prospěch Labouristické strany.⁸² Zatímco snížená disciplinovanost straníků není příčinou, která vedla k hung parlamentu, další tři faktory jsou pro potřeby práce klíčové.

Nárůst zisků třetích stran

Právě nárůst zisků třetích stran je podle Blaua hlavní příčinou hung parlamentu. Podotýká, že kdyby nebylo křesel získaných třetími stranami, pouze nerozhodné volby by mohly vést ke stejné situaci. Upozorňuje také, že roste-li počet mandátů získaných třetími stranami, roste také pravděpodobnost neexistence jednobarevné vlády.⁸³ Následující tabulka ukazuje zisk třetích stran od roku 1955.

⁸² BLAU, Adrian: *Majoritarianism Under Pressure: The Electoral and Party Systems* 2007, s. 2. <http://www.psa.ac.uk/2009/pps/blau.pdf> (18. 3. 2012)

⁸³ *Tamtéž*, s. 3.

Tab. č. 3: Zisky mandátů třetích stran

Rok voleb	Zisk mandátů třetími stranami v %
1955	1,3
1959	1,1
1964	1,4
1966	2,1
1970	1,9
1974	5,8
1974	6,1
1979	4,3
1983	6,8
1987	6,9
1992	6,8
1997	11,5
2001	12,1
2005	14,2
2010	13,3

Zdroj: data dle BLAU, Adrian: *Majoritarianism Under Pressure: The Electoral and Party systems*, s. 3 a *General Election 2010*. Research Paper 10/36. House of Commons Library; zpracování autor

Data potvrzují předpoklad, že budoucí trhlina v dvoustranickém fungování stranického systému se začínala projevovat v 70. letech. Právě v tomto období totiž pozorujeme výraznější nárůst zisků mandátů třetími stranami, především pak od dvojích voleb z roku 1974. Další výrazný skok můžeme pozorovat na konci 90. let, konkrétně od roku 1997. Pro potřeby této práce je však klíčový volební rok 2010. Zisky třetích stran v těchto volbách na celkovém počtu rozdělovaných mandátů dosáhly hodnoty 13,3 %, přičemž zisk samotných Liberálních demokratů byl 8,8 % (viz graf č. 1). Ačkoli je tato hodnota o něco nižší, než tomu bylo v případě voleb 2005, stále platí, že se jedná o druhý největší podíl zisku třetích stran od počátku sledovaného roku 1955. Volby 2010 tak v tomto bodě potvrzují pozorovaný trend.

Úpadek kubického pravidla

Druhým důvodem vedoucím k hung parlamentu je úpadek tzv. kubického pravidla. Zjednodušeně pravidlo znamená, že ve dvoustranických volbách platí: strana, která získá 1% vedení v hlasech, by měla vést o 3 % v počtu křesel. Strana, která vede o 2 % v počtu hlasů, by pak měla mít o 6 % více křesel. Kubické pravidlo dle Blaua pomáhá straně s malým náskokem v počtu hlasů získat bezpečnější

parlamentní většinu.⁸⁴ Upozorňuje však, že se kubické pravidlo nyní posouvá směrem ke čtvercovému.⁸⁵ Blau například tvrdí, že nejistá většina Johna Majora z roku 1992 by byla větší v případě existence kubického pravidla a tím lépe zvládnutelná.⁸⁶ Můžeme tedy předpokládat, že by se zlepšily i vyhlídky Konzervativní strany v roce 2010, informace o kolik by se její pozice vylepšila, je však pro potřeby práce nepodstatná.

Sklon ve prospěch Labouristické strany

Nárůst sklonu výsledků voleb ve prospěch Labouristické strany je velmi důležitým faktorem, který vedl k hung parlamentu. Jak práce později ukáže, existence tohoto jevu byla klíčovým důvodem pro vytvoření koaliční vlády vzniklé v roce 2010. Nakloněnost volebního systému ve prospěch labouristů totiž značně zkomplikoval konzervativcům situaci po volbách.⁸⁷ Je proto nutné prokázat tento sklon a především zjistit jeho míru ve volbách, kdy sice zvítězila Konzervativní strana, avšak nedosáhla na absolutní většinu mandátů.

Výrazný sklon volebního systému ve prospěch labouristů je způsoben následujícími faktory: labouristé získávají mandáty v obvodech s méně voliči, dalším faktorem je, že většina mandátů v těsných obvodech končí právě v rukou labouristů. Labouristé také méně než konzervativci prohrávají v soubojích s dalšími stranami,⁸⁸ a posledním faktorem je, že Labouristická strana vítězí častěji v obvodech s nižší volební účastí.⁸⁹ Již v roce 1999 potvrdil David Rossiter a jeho kolegové směr sklonu ve prospěch Labouristické strany. Prokazují, že ačkoli dříve byly výsledky značně neobjektivní ve prospěch konzervativců, později byly jednoznačně výhodnější pro Labouristickou stranu, a to i v roce 1999.⁹⁰ Rossiter a Johnston tento trend později potvrdili i pro volby z roku 2001 a 2005, v předposledních volbách přitom strana ze sklonu profitovala ještě více, neboť na základě 3% vedení v počtu obdržených

⁸⁴ BLAU, A.: c. d. s. 3.

⁸⁵ Které má podobu $S1/S2=(V1/V2)^2$ viz CHYTÍLEK, J. – ŠEDO, J. – LEBEDA, T. – ČALOUD, D.: c. d., s. 121.

⁸⁶ BLAU, A.: c. d., s. 4.

⁸⁷ LEBEDA, Tomáš: *Komentář: Nevyzpytatelný většinový systém*. iDNES, 7. května 2010, http://zpravy.idnes.cz/komentar-za-britsky-pat-muze-nevyzpytatelny-vetsinovy-system-psx-zahranicni.aspx?c=A100507_183602_zahranicni_abr (18. 3. 2012)

⁸⁸ CHYTÍLEK, R. – ŠEDO, J. – LEBEDA, T. – ČALOUD, D.: c. d., s. 121.

⁸⁹ JOHNSTON, Ron – PATTIE, Charles: *The British general election of 2010: a three-party contest – or three two-party contest?* The Geographical Journal, 177, 2011, č. 1, s. 20-21.

⁹⁰ ROSSITER, David et. al.: *Changing biases in the operation of the UK's electoral system, 1950-97*. British Journal of Politics and International Relations, 1, 1999, č. 1, s. 143.

hlasů, získala o 25 % více křesel než konzervativci.⁹¹ Velkou míru sklonu ve volbách z roku 2005 dokládá skutečnost, že kdyby se v pomyslných volbách role obrátily, tzn. 33,2 % hlasů pro labouristy a 36,2 % pro konzervativce, labouristé by stále získali většinu křesel. Johnston a Pattie upozorňují také, že i kdyby strany získaly v roce 2005 stejné procento hlasů (z jejich zisku hlasů dohromady, tj. 34,7 %) a zisky ostatních stran by zůstaly stejné, labouristé by stále dosáhli o 112 křesel lepšího výsledku než konzervativci.⁹² Očekávalo se tedy, že labouristé budou z výrazného sklonu profitovat i v následujících volbách, otázkou však bylo, jak bude významný.

Ačkoli Konzervativní strana vyhrála volební klání, byl systémový bonus pro vítěze nedostatečný k získání většiny v dolní komoře. Konzervativci vstupovali do voleb nejen s výhledem na volební systém, který je znevýhodňuje, ale také s vědomím, že vůči většině příčin negativního sklonu nemohou přijmout žádná opatření. Labouristická strana byla ve volbách 2010 stále silnější v obvodech s nižším počtem voličů, a také v těch s nižší volební účastí. I v posledních volbách platilo, že pokud zvítězí jiná strana, než Labouristická či Konzervativní, představuje to pro první zmíněnou benefit, zatímco pro konzervativce je to nevýhodné.⁹³ Výsledky voleb potvrdily předpoklad a labouristé byli opět zvýhodněni, což nejlépe ukazuje srovnání zisků hlasů mandátů a křesel ze dvou posledních voleb. Zatímco v roce 2005 Labouristické straně stačilo 35,2 % hlasů na 55 % mandátů,⁹⁴ konzervativci o pět let později získali za 36,1 % hlasů pouhých 47 % křesel.

4.2. Nadreprezentace a podreprezentace relevantních stran ve volbách z roku 2010

Jelikož již známe příčiny, které vedly ke sklonu volebních výsledků ve prospěch Labouristické strany ve volbách z roku 2010, je nyní vhodné toto zjištění potvrdit kvantitativním nástrojem v podobě indexu deformace (reprezentace). Tento index přináší informaci o nadreprezentaci a podreprezentaci každé strany zvlášť. Pro testování druhé hypotézy práce je nutné jej využít pro tři relevantní strany

⁹¹ JOHNSTON, Ron – ROSSITER, David – PATTIE, Charles: *Disproportionality and bias in the results of the 2005 general election in Great Britain: evaluating the electoral system's impact*. 2005, s. 9. <http://www.essex.ac.uk/bes/EPOP%202005/Papers/biaepop.pdf> (18. 3. 2012)

⁹² JOHNSTON, R. – PATTIE, Ch.: *The British general election of 2010: a three-party contest – or three two party contest?*, s. 20.

⁹³ *Tamtéž*, s. 21.

⁹⁴ *General Election 2005*. Research paper 05/33. House of Commons Library, s. 8.

ve stranickém systému Spojeného království v roce 2010. Index se vypočítá podle následujícího vzorce:

$$I = \frac{s_1}{v_1}$$

kde s_1 představuje procento mandátů získaných politickou stranou a v_1 pak procento hlasů, které tato strana získala. Případná nadreprezentace strany se pohybuje v intervalu 1 až ∞ , podreprezentace nabývá však hodnot pouze v rozmezí 0 až 1. Ideální stav, tj. maximální proporcionalita, nastává při hodnotě indexu 1.⁹⁵ Při využití tohoto indexu pro výsledky posledních voleb zjišťujeme následující údaje:

Tab. č. 4: Hodnota indexu deformace pro volby 2010

Strana	Hodnota indexu deformace
Konzervativní strana	1,30
Labouristická strana	1,37
Liberálně demokratická strana	0,38

Zdroj: data dle *General Election 2010*. Research Paper 10/36 House of Commons Library; vlastní výpočty

Jak je patrné z výsledků, byli konzervativci systémem rovněž nadreprezentováni, přesto nedosáhli na potřebnou většinu v dolní komoře. Příčinou je, že systém je nakloněn Labouristické straně takovou měrou, že byla nadreprezentována i ve volbách, které nevyhrála, a to ještě výrazněji, než vítězní konzervativci. Dále je z výsledků indexu patrné, že opět došlo k velmi výrazné podreprezentaci třetí strany v pořadí. Skutečnost, že konzervativci by museli ve volbách zvítězit velmi výraznou většinou hlasů, aby získali většinu křesel i přes výraznou nadreprezentaci labouristů, byla nepochybně příčinou, která nakonec vedla k ochotě vytvořit koaliční vládu s liberálními demokraty. Toto rozhodnutí se jeví jako pragmatický krok od obou zúčastněných stran, neboť za současných okolností to představovalo pro liberální demokraty i konzervativce nejvýhodnější možnost jak vládnout. Práce se nyní proto od analýzy příčin vzniku koaliční vlády přesune

⁹⁵ NOVÁK – LEBEDA: c. d., s. 414 – 415.

ke kritickému zhodnocení teorie koalic v její ideální podobě, výběru a aplikaci vhodného modelu na proces utváření vlády Konzervativní a Liberálně Demokratické strany, která byla ustavena ve Spojeném království po volbách z roku 2010.

5. Teoretická východiska studia koalic

Jak již bylo zmíněno, měl volební systém Spojeného království dlouhodobou tendenci produkovat jednobarevné vlády, které měly v dolní komoře parlamentu jistou většinovou podporu. Výsledky voleb z roku 2010 však postavily před politickou reprezentaci země výzvu v podobě vytváření koaliční vlády. V předešlé části práce byly identifikovány příčiny, které vedly k tomu, že se dlouhodobý status liberálních demokratů změnil ze strany irelevantní, na tu s koaličním i vyděračským potenciálem.⁹⁶ Liberální demokraté se tak stali stranou potřebnou pro vytvoření koaliční vlády, neboť samotný pojem koalice označuje partnerství alespoň dvou hráčů (především politických stran), které jsou zastoupeny v parlamentu,⁹⁷ přičemž v případě voleb 2010 by byla pro vítězné konzervativce jiná vláda než spolu s liberálními demokraty jen velmi obtížně sestavitelná. Před aplikací teorie koalic na proces utváření vzniklé vlády se práce musí vypořádat s problémy, které tuto teorii provázejí, v první řadě se jedná o nejednotnost teoretických přístupů ke studiu problematiky.

5.1. Evropská a americká tradice

Při studiu teorie koalic se téměř vždy setkáme s jejím dělením, a to na americkou a evropskou tradici. Americká tradice je spojena s Wiliamem H. Rikerem, jenž ve své práci *The Theory of Political Coalitions*⁹⁸ rozpracoval klasickou teorii her a jeho práce se tak stala „*logickým prodloužením teorie her na herní situace, v nichž o zisk – posty ve vládě – soupeří alespoň tři hráči – politické strany.*“⁹⁹ Rikerova teorie se však postupem času stala kritizovanou, a to především ze strany evropských politologů. Teoretikové tak poměrně rychle opustili americkou tradici spojenou s *office-seeking*¹⁰⁰ předpokladem¹⁰¹ a soustředili se na rozvíjení tradice své vlastní, pro kterou se začal používat termín evropská.

⁹⁶ SARTORI, Giovanni: *Strany a stranické systémy: schéma pro analýzu*, s. 129.

⁹⁷ ŘÍCHOVÁ, B.: c. d. s. 119.

⁹⁸ RIKER, Wiliam: *The Theory of Political Coalitions*. New Heaven and London, Yale University Press 1962.

⁹⁹ ŘÍCHOVÁ, B.: c. d., s. 119.

¹⁰⁰ Jako překlad termínu „office-seeking“ můžeme použít např. „*Podíl na vládě jako hlavní cíl politické soutěže*“ ŘÍCHOVÁ, B.: c. d., s. 125. Nebo jej můžeme používat v původním anglickém

Studium evropských koaličních vlád se skládá ze zřejmých sub-oblastí v rámci obecného studia evropské politiky.¹⁰² Evropská tradice tak klade důraz na empirický výzkum, snaží se rozšiřovat znalosti o konkrétních koalicích a podmínkách jejich vzniku. Přínos této tradice je spojen také s důrazem na význam společenského kontextu při utváření koalic, zahrnuje tedy do studia i úvahy o významu politické kultury pro utváření vazeb mezi koaličními partnery a nepomíjí ani historickou perspektivu.¹⁰³ Právě i kvůli těmto skutečnostem by se mohlo zdát, že při aplikaci teorie na proces utváření koaliční vlády Konzervativní a Liberálně demokratické strany, by bylo dostačující využít evropský přístup studia koalic, nicméně i tato tradice má své limity.

Je-li totiž americká tradice spojená s *office-seeking* přístupem, evropská tradice klade důraz na přístup *policy-seeking*.¹⁰⁴ Teoretický základ tohoto přístupu stručně vyjádřil Abram de Swann: „*Aktér se snaží dosáhnout vítězné koalice, ve které je zahrnut a od které očekává, že přijme politiku, která mu je nejbližší.*“¹⁰⁵ Říchová upozorňuje, že mnozí teoretikové navazující na původní Rikerovu teorii pokládají politickou orientaci při vytváření koalic za sekundární, ale empirická data prokazují, že je opodstatněné uvažovat více o politické náplni koalic. Poukazuje přitom na fakt, že evropské politické strany vznikly na ideologickém podkladě, a že vynechání ideologické, programové roviny z úvah o sestavování vlád neodpovídá historickému kontextu evropské politiky,¹⁰⁶ což nepochybně do značné míry platí i pro politické strany Spojeného království. Evropská tradice klade na rozdíl od americké větší důraz na interpretaci volební účasti jako „*snahy politických stran získat od voličů vyjádření podpory svého programu. Účast ve vládě je výrazem snahy určitý politický program uskutečnit. Ministerská křesla nejsou cílovou hodnotou, ale výhodným prostředkem k dosažení cíle.*“¹⁰⁷ Jak práce následně ukáže je ovšem tento přístup také nedostatečný. Ani *policy-seeking* přístup totiž nedokáže uspokojivě

tvaru např. CABADA, Ladislav a kol.: *Koalice a koaliční vztahy v České republice v evropském kontextu*. Plzeň, Aleš Čeněk 2006, s. 11.

¹⁰¹ BUDGE, Ian – LAVER, Michael: *The Policy Basis of Government Coalitions: A comparative Investigation*. British Journal of Political Science, 23, 1993, č. 4, s. 500. (<http://www.jstor.org/>)

¹⁰² LAVER, Michael – SCHOFIELD, Norman: *Multiparty Government: The Politics of Coalition in Europe*. Oxford, Oxford University Press 1991, s. 7.

¹⁰³ ŘÍCHOVÁ, B.: c. d., s. 121.

¹⁰⁴ Překlad termínu „*policy-seeking*“ můžeme v českém prostředí nalézt jako „*Prosazení politického programu jako cíl politického boje*“ ŘÍCHOVÁ, B.: c. d., s. 128. V originálním znění jej používá již zmíněný Cabada, CABADA, L. a kol.: c. d., s. 12.

¹⁰⁵ SWANN, Abram In: BUDGE, I. – LAVER, M.: c. d., s. 500.

¹⁰⁶ ŘÍCHOVÁ, B.: c. d., s. 128.

¹⁰⁷ *Tamtéž*

popsat a vysvětlit všechny procesy a rozhodnutí, které se během procesu sestavování koaliční vlády Konzervativní a Liberálně demokratické strany odehrály.

5.2. Kompromis mezi přístupy

Laver a Schofield upozorňují na problematiku obou přístupů k výzkumu koalic, z jejich pohledu je existence dvou tradic, které zkoumají rozdílné aspekty koaličního procesu, intelektuální tragédií. Poukazují na skutečnost, že obě tradice jsou nyní příliš daleko od sebe v jejich stylech analýzy, aby jedna druhé něčím přispěla.¹⁰⁸ I na tuto skutečnost reagovali Budge a Keman svou prací *Parties and Democracy, Coalition Formation and Government Functioning in Twenty States*,¹⁰⁹ ve které nabídli kompromis mezi přístupy *office-seeking* a *policy-seeking*.¹¹⁰ Jsou si vědomi, že *office-seeking* přístup nedokáže poskytnout dostatečný základ pro vysvětlení chování stran ve vládě, bylo by však dle jejich názoru pošetilé zbavit se jej úplně, zejména když spousta nových výzkumů ukazuje, že pomoci kontroly ministerstev strany získávají vliv na vytváření politiky. Upozorňují rovněž na skutečnost, že americká tradice je spojena s minimálními vítěznými koalicemi (*Minimal Winning Coalition – MWC*) a je tedy nutné uvažovat o její aplikaci na vlády v mnoha zemích.¹¹¹ Koaliční vláda vytvořená ve Spojeném království v roce 2010 odpovídá typologicky právě minimální vítězné koalici, ačkoli ve hře byly i jiné možnosti.

Obecně tedy autoři konstatují, že určitá kombinace přístupů *office-seeking* a *policy-seeking* může představovat lepší základ než přístupy samotné.¹¹² Tento názor našel rezonanci i v českém výzkumu koalic. K užití metody Budge a Keman se přiklonil Ladislav Cabada při zkoumání českých koaličních vlád. Cabada upozorňuje, že každý politolog, který se chce zabývat výzkumem koalic, se musí vyrovnat s odlišnostmi obou tradičních paradigmat. Soudí však, že oba přístupy „představují více než co jiného ideáلتypické vyjádření dvou strategií, které jsou při

¹⁰⁸ LAVER, M. – SCHOEFIELD, N.: c. d., s. 10.

¹⁰⁹ BUDGE, Ian – KEMAN, Hans: *Parties and Democracy, Coalition Formation and Government Functioning in Twenty States*. New York, Oxford University Press 1993.

¹¹⁰ Budge s Kemanem používají termín „*policy pursuit*“, který je ale pouze alternativou k termínu „*policy-seeking*“.

¹¹¹ BUDGE, I. – KEMAN, H.: c. d., s. 25-26.

¹¹² *Tamtéž*, s. 25-26.

vyjednávání o (nejen) vládní koalici neoddělitelné.¹¹³ Není dle jeho názoru možné, aby politická strana stavěla svou politiku pouze na *office-seeking* strategii, protože by stěžejí udržela svůj elektorát. Naopak žádná politická strana nemůže trvale přijmout skutečnost, že se na vládě nepodílí, byť tato vláda prosazuje její programové cíle, protože taková strana by pro změnu ztratila svou členskou základnu. Cabada dochází k závěru, že „navzdory předělu mezi americkou a evropskou tradicí výzkumu koalic je do teoretické výbavy potřebné k výzkumu koaličního chování nutné zahrnout východiska obou tradic.“¹¹⁴ Což právě nabízí alternativa představená Budgem a Kemanem.

Zmínění autoři kombinací obou přístupů jednotlivých tradic docházejí k vytvoření vlastní typologie, v níž nabízejí čtyři možné přístupy stran k danému problému:

1. Vládní post je důležitý sám o sobě
2. Vládní post je považován za prostředek k prosazení politického programu. Tato alternativa je významná především proto, že bere v úvahu argument, že *office-seeking* je cestou k dosažení politických cílů, což je argument, který nebyl příliš zkoumán v předešlých koaličních teoriích a který má silné empirické základy.¹¹⁵
3. Politický program je považován za prostředek k dosažení vládního postu.
4. Politický program je hlavním cílem.¹¹⁶

Cabada považuje první a čtvrtý za ideální a vyvstává mu tak otázka, „zda politické strany kandidují ve volbách proto, aby prosadily svůj program, nebo proto, aby získaly vládní posty.“¹¹⁷ Podle jeho názoru se „lze domnívat, že politické strany usilují o posty, ale současně nabízejí voličům rovněž určitý politický program.“¹¹⁸ Na podporu svých tvrzení zmiňuje empirický výzkum provedený Budgem a Kemanem na 380 vládách, které v letech 1945-1984 zahrnuly 130 politických stran. Tento výzkum potvrdil, že základním přístupem politických stran v otázce cíle jejich snažení je přesvědčení, že zisk mocenského postu je prostředkem k prosazení politického programu. Cabada tak dochází k závěru, že v předvolebním boji strany

¹¹³ CABADA, L. a kol.: c. d., s. 12-13.

¹¹⁴ CABADA, L. a kol.: c. d., s. 13.

¹¹⁵ Srovnání ŘÍCHOVÁ, B.: c. d., s. 128.

¹¹⁶ BUDGE, I. – KEMAN, H.: c. d., s. 25-28.

¹¹⁷ CABADA, L. a kol.: c. d., s. 13

¹¹⁸ *Tamtéž*, s. 13-14.

zdůrazňují zejména svůj program, po volbách pak usilují o zisk vládních postů. Upozorňuje také, že koaliční vyjednávání předpokládá programové ústupky. Pro konání strany je tedy rozhodující celospolečenský kontext, v každé zemi totiž existuje odlišná míra akceptace odklonu strany od jejího programu, což je dáno politickou kulturou země a historickými okolnostmi. Za důležitý považuje také vnitřní charakter stran, mj. postavení vůdce a podobně. Dále pak vztah strany a její elektorátu.¹¹⁹ Především kvůli výrazně specifické politické kultuře, tradici a charakteru politických stran, volebnímu a stranickému systému Spojeného království je potřeba vzít v úvahu při zkoumání procesu ustavování koaliční vlády vytvořené po volbách 2010 i tyto aspekty. V další části bude cílem prokázat, že koaliční vláda se vytvářela na základě kombinace *policy-seeking* a *office-seeking* přístupu.

¹¹⁹ CABADA, L.: c. d., s. 14.

6. Proces utváření koaliční vlády po volbách 2010

Po vypořádání se s problematikou teoretických přístupů k aplikaci teorie koalic, je nutné zvolit metodu, na jejímž základě bude práce proces utváření koaliční vlády analyzovat. V případě případových studií je tento výběr značně omezenější. Práce využije metodu rozboru procesu, neboť tato metoda je stále oblíbenější a rozšířenější technikou, pro potřeby práce je také metodou nejvhodnější. Rozbor procesu je totiž prostředkem, který pomůže lépe poznat mechanismus, jež stojí za vznikem určitého pozorovatelného jevu,¹²⁰ v případě této části práce jde o vznik koaliční vlády Konzervativní a Liberálně demokratické strany. S využitím zmíněné metody velmi úzce souvisí forma příčinného procesu tzv. závislosti na předchozím vývoji, která nastane, když ve sledu událostí došlo k rozhodnutí či jevu, který omezil možnost alternativ budoucího vývoje a předurčil jej.¹²¹ Za což můžeme označit skutečnost, že Labouristická strana je v systému výrazně nadreprezentována, celý volební systém je tak nakloněn v její prospěch. Práce prokázala, že byla nejvíce zvýhodněna i ve volbách, ve kterých nezvítězila. Konzervativní strana jakožto vítěz voleb si této skutečnosti byla vědoma, což nepochybně ovlivnilo jejich ochotu k rozhodnutí ustavit koaliční vládu s liberálními demokraty, kteří jsou zase systémem dlouhodobě velmi výrazně podreprezentováni a za současných okolností je šance, že budou vládnout sami mizivá.

6.1. Aplikace kompromisního přístupu teorie koalic na proces utváření koaliční vlády

Za předpokladu, že koaliční vláda z roku 2010 vznikala v kombinaci jednotlivých přístupů, které nám teorie koalic nabízí, by měly být pozorovány empirické případy, které by naznačovaly přítomnost jak *policy-seeking*, tak *office-seeking* prvků v procesu utváření vlády. Cílem následující analýzy tak tedy bude identifikovat prvky jednotlivých přístupů, které se v průběhu procesu objevily.¹²²

¹²⁰ KOŘAN, Michal: *Jednopřípadové studie*. In.: DRULÁK, Petr a kol.: *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha, Portál 2008, s. 44.

¹²¹ *Tamtéž*, s. 46.

¹²² Vzhledem k rozsahovému omezení si práce neklade za cíl identifikovat všechny empirické případy, které by potvrdily zmíněný předpoklad. Zvoleny jsou proto pouze ty nejvýraznější a ty, které se dočkaly mediální či akademické odezvy.

Přítomnost či nepřítomnost těchto empirických poznatků by následně měla vést k otestování třetí hypotézy vyslovené v úvodu práce. Při identifikaci a interpretaci těchto prvků je však nutné vzít v úvahu konsenzuální politickou kulturu, která je pro politický systém Spojeného království příznačná.

Office-seeking prvky v procesu ustavování koaliční vlády

V souladu s kompromisním přístupem představeným výše můžeme předpokládat, že cílem obou vládních stran, by v první fázi utváření koaliční vlády, měl být zisk mocenských postů, neboť tento zisk vede k prosazení alespoň části politického programu. Tomuto odpovídá vývoj, který nastal hned v prvních dnech po volbách. Koaliční vláda mezi Konzervativní a Liberálně demokratickou stranou nebyla totiž jedinou možností. Mezi zmiňované alternativy patřila jednak menšinová vláda vítězné strany, ale také tzv. duhová koalice (*Rainbow Coalition*), která představovala různorodé spojení stran, které skončily za vítěznými konzervativci. Konkrétně šlo o společenství Labouristické strany, Liberálně demokratické strany, Skotské národní strany, Plaid Cymru, Sociálně demokratické a labouristické strany a Alianční strany.¹²³ Tuto alternativu podporovala celá řada labouristů i liberálních demokratů.¹²⁴ V takové koalici by pravděpodobně nejvýraznější roli hrály právě dvě zmíněné strany. Uskupení by bylo pro tyto dvě strany ideologicky bližší a politicky kohezní, avšak projekt by dosáhl při nejlepším na 328 mandátů, což by byla jen těsná většina. Téměř každý poslanec by tak musel koalici podporovat. To by bylo problematické, neboť existoval antagonismus mezi Labouristickou stranou a Skotskou národní stranou (SNP), která však držela šest mandátů, bez nichž by potenciální koalice byla odsouzená k tomu být menšinovou.¹²⁵ Projekt tak bylo nejen složité vyjednat, ale jeho stabilita byla nejistá. Druhá alternativa - menšinová vláda konzervativců s podporou liberálních demokratů - nevznikla proto, že Liberálně demokratická strana, si byla vědoma nevýhodnosti stání na vedlejší koleji. Toto rozhodnutí by představovalo značné riziko. Pokud by se menšinová vláda zhroutila,

¹²³ *English taxpayers will be 'enraged' if Scottish and Welsh Nats rule England in 'coalition of losers', warns Labour stalwart.* Daily Mail Online, 11. května 2010, <http://www.dailymail.co.uk/news/election/article-1276831/UK-ELECTION-RESULTS-2010-Coalition-Scottish-Welsh-drain-English-taxpayers.html> (18. 3. 2012)

¹²⁴ RUSSELL, Andrew: *Inclusion, exclusion or obscurity? The 2010 general election and the implications of the Con-Lib coalition for third-party politics in Britain.* British Politics, 4, 2010, č. 5, s. 512.

¹²⁵ FOX, Ruth: *Five Days in May: A New Political Order Emerges.* Parliamentary Affairs, 63, 2010, č. 4, s. 609.

voliči by to liberálním demokratům mohli klást za vinu, což by se mohlo odrazit v následujících volbách. Navíc by strana musela pravidelně čelit hlasování o politice, na kterou by neměla vliv, ale kterou by musela podpořit nebo připustit pád vlády. Nebezpečí bylo umocněno skutečností, že stranická pokladna si nemohla takto brzy dovolit nové volby.¹²⁶ Pro liberální demokraty se tak jevila jako nejvýhodnější možnost utvořit minimální vítěznou koalici, tolik typickou pro *office-seeking* přístup, neboť v takovém subjekt měla výhled na stabilní většinu a minimálně před vyjednáváním také naději, že prosadí značnou část svého programu.

Pozice liberálních demokratů se při vyjednávání o podobě budoucí vlády mohla jevit jako nevýhodná. Strana držela 8,8 % mandátů v dolní sněmovně oproti 47 % podílu konzervativců. Bylo tedy zřejmé, že konzervativní strana si bude chtít udržet svou převahu i v skladbě kabinetu. V dokumentu s názvem *Coalition Agreement For Stability and Reform* se v otázce složení vlády uvádí, že budoucí rozdělení bude založeno na počtu poslanců. Jmenování ministrů tak mělo probíhat na základě dohody mezi předsedou vlády (*Prime minister*) a jeho zástupcem (*Deputy Prime Minister*), přibližně v poměru k velikosti stran v parlamentu.¹²⁷ Výsledné složení pak téměř odpovídá podílů liberálně demokratických mandátů na vládní většině (15,7 %), když získali pět z 29 křesel ve vládě (17,2 %).¹²⁸ Ačkoli si liberální demokraté mírně polepšili ve vládním zastoupení, než se očekávalo, konzervativci si udrželi výraznou převahu (82,8 %).

Liberálně demokratická strana tedy stála po volbách v pozici, kdy si mohla vybírat ze tří alternativ. První možností bylo složité působení ve velmi rozmanité duhové koalici. Vzhledem k přítomnosti řady menších stran, které byly pro tuto koalici klíčové, by však její pozice byla těžko odhadnutelná. Prosazování politiky liberálních demokratů by tak ve výsledku mohlo být složitější, neboť vláda by měla jen velmi těsnou většinu a třecích ploch by při vysokém počtu stran a zájmů bylo nepochybně více. Druhou alternativou bylo podpořit menšinovou vládu Konzervativní strany, čímž by ale liberální demokraté snížili svou možnost ovlivnit vládní politiku. Byli by také zřejmě nuceni odhlasovat nepopulární zákony, jinak by museli dopustit zhroucení vlády, což by je v následujících volbách mohlo výrazně

¹²⁶ *Tamtéž*, s. 610.

¹²⁷ *Coalition Agreement For Stability And Reform*. Cabinetoffice.gov.uk, 2010.

<http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+http://www.cabinetoffice.gov.uk/media/409174/stabilityreformmay2010.pdf> (18. 3. 2012)

¹²⁸ RUSELL, A.: c. d., s. 516.

poškodit. Další nevýhodou této alternativy bylo, že by se strana s největší pravděpodobností těšila menšímu zájmu médií. Uskutečněnou možností se tak stala koaliční vláda, která obsahuje pouze dva subjekty. Ačkoli liberální demokraté získali v této vládě pouhých pět křesel, představovalo toto uspořádání nejlepší možnou výchozí pozici k tomu, aby mohli prosadit co největší část svého programu a ovlivňovat vládní politiku přímo, bez častého nebezpečí, že se koaliční uskupení zhroutí z důvodu existence řady antagonismů mezi členy a velkého množství třecích ploch.

Policy-seeking prvky v procesu ustavování koaliční vlády

Média před publikací výsledné koaliční smlouvy očekávala, že kritickými budou především témata týkající se Evropské unie, obrany, imigrační politiky a změny volebního systému,¹²⁹ nová vláda se také chtěla vyrovnat s nepříznivým deficitem veřejných financí a čelit nárůstu nezaměstnanosti.¹³⁰ Jak práce ukáže, prvotní náhledy stran na řešení těchto problémů opravdu nebyly totožné.

Vyspělá politická kultura Spojeného království jistě přispěla k rychlému vytvoření koaliční smlouvy, která vznikla během devíti dnů.¹³¹ Což je při vědomí, že zúčastnění se v této situaci ocitli prvně výrazné urychlení procesu. Jak konzervativci, tak liberální demokraté museli učinit podstatné politické ústupky, neboť ani jedna strana nemohla nekompromisně trvat na svých představách.¹³² A skutečně se k potřebě a existenci kompromisů vyjadřují i Cameron a Clegg v předmluvě koaliční smlouvy, která byla představena pod názvem *The Coalition: Our Programme For Government*. Oba lídři uvádějí, že se rozhodli jít dále, než pouze k přijetí takové politiky, kde se dříve jejich názory překrývaly. Dle jejich slov se snaží o kombinaci svých myšlenek.¹³³ Pakliže ovšem platí předpoklad kompromisního přístupu ke studiu procesu utváření koaliční vlády, nemělo by být

¹²⁹ ALDERSON, Andrew – MENDICK, Robert: *General Election 2010: anxiety among activists as the Tories and Lib Dems in on deal*. Telegraph.co.uk, 9. května 2010, <http://www.telegraph.co.uk/news/election-2010/7696930/General-Election-2010-anxiety-among-activists-as-the-Tories-and-Lib-Dems-close-in-on-deal.html> (18. 3. 2012)

¹³⁰ *David Cameron and Nick Clegg pledge „united“ coalition*. BBC News, 12. května 2010, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/8676607.stm> (18. 3. 2012)

¹³¹ *Cameron and Clegg set out „radical“ policy programme*. BBC News, 20. května 2010, http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/8693535.stm (18. 3. 2012)

¹³² BENNISTER, Mark – HEFFERMAN, Richard: *How Does Cameron-Clegg Relationship Affect the Role of Prime Minister?* Draft Paper PSA Annual Conference, 2011, s. 2.

¹³³ *The Coalition: Our Programme For Government*. cabinetoffice.gov.uk, 2010, s. 8, <http://www.cabinetoffice.gov.uk/news/coalition-documents> (18. 3. 2012)

i přes politickou kulturu země vše tak idylické. V procesu tvorby koaliční smlouvy by měly být pozorovatelné snahy obou stran prosadit minimálně nejdůležitější body svého programu.

Jako nejpalčivější se jevila problematika reformy volebního systému Spojeného království, který jak již práce prokázala velmi výrazně podrepresentovává Liberálně demokratickou stranu, nutno však dodat, že na jeho sklonu ve prospěch labouristů doplácí i strana Konzervativní. Cameron tak byl v duchu své „velké, otevřené a rozsáhlé nabídky“ směrem k liberálním demokratům, minimálně připraven o reformě jednat, neboť tato nabídka dle něj znamenala, že partnerům pomůže implementovat klíčové prvky jejich volebního programu.¹³⁴ V předvolebním programu Liberálně demokratické strany s názvem *Liberal Democrat Manifesto 2010 (Change that Works for You)* se uvádí, že strana preferuje volební systém pod názvem Single Transferable Vote (STV), neboť dává voličům možnost výběru jak mezi kandidáty tak stranou.¹³⁵ STV představuje specifickou variantu poměrného volebního systému,¹³⁶ která by v případě existence v roce 2010 přinesla liberálním demokratům výsledek lepší o 105 mandátů. Pozice konzervativců ke změně volebního systému před volbami byla odmítavá.¹³⁷ Po volbách však během koaličního jednání svůj postoj pozměnili. V koaliční smlouvě se problematice věnuje část s názvem *Political Reform*, ve které vláda přiznává nutnost fundamentální politické reformy, která by měla vést k větší transparentnosti a odpovědnosti. Významnější však je pasáž, slibující předložení zákona o referendu, které by mělo obsahovat ustanovení o zavedení alternativního hlasování (AV) v případě kladného výsledku referenda.¹³⁸ Rozdílný postoj k problému však ukazuje hned následující dovětek, který sice zavazuje obě strany k jednotnému hlasování o návrhu referenda, nicméně nechává stranám volnost v postoji, který zaujmou během jeho přípravy a konání.¹³⁹ Konzervativci, včetně premiéra Camerona, pak skutečně vedli kampaň

¹³⁴ CAMERON, David: *National Interest First*. Conservatives.com, 7. května 2010. http://www.conservatives.com/News/Speeches/2010/05/David_Cameron_National_interest_first.aspx (18. 3. 2012)

¹³⁵ *Liberal Democrat Manifesto*. libdems.org.uk, 2010, s. 88.

http://network.libdems.org.uk/manifesto2010/libdem_manifesto_2010.pdf (18. 3. 2012)

¹³⁶ CHYTÍLEK, R. – ŠEDO, J. – LEBEDA, T. – ČALOUD, D.: c. d., s. 220.

¹³⁷ *Q&A: Electoral reform and proportional representation*. BBC News, 11. května 2010. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/8644480.stm> (18. 3. 2012), při výpočtech se BBC odkazuje na Electoral Reform Society, <http://www.electoral-reform.org.uk/>

¹³⁸ *The Coalition: Our Programme For Government*, c. d., s. 26-27.

¹³⁹ *Tamtéž*, s. 27.

proti jakékoli změně.¹⁴⁰ V roce 2011 občané vyslovili v referendu nesouhlas s navrhovanou změnou volebního systému.¹⁴¹

Média správně také upozorňovala na pravděpodobný spor v otázce obrany, konkrétně ve věci tzv. Tridentu, tedy jaderného arsenálu umístěného na ponorkách. Liberální demokraté ve svém předvolebním programu prohlašovali, že budou usilovat o jaderné odzbrojení. Trident je dle jejich názoru drahý a Spojenému království by prospěly jiné alternativy.¹⁴² Konzervativci ve svém programu tvrdili, že podporují rozhodnutí o obnově nukleárních odstrašujících prostředků v podobě raketového systému Trident.¹⁴³ Protichůdné postoje se v koaliční smlouvě zmírnily do velmi výrazného kompromisu, který však zůstává nejednoznačný. Vláda se zavazuje udržovat jaderné prostředky, avšak dodává, že obnovení systému Trident by mělo být prozkoumáno tak, aby mělo při své ceně význam. Liberální demokraté budou nadále pokračovat v hledání případných alternativ. Dále se v příslušné části uvádí, že vláda bude usilovat o pokrok v multilaterálním odzbrojování.¹⁴⁴

Ekonomická agenda obou stran byla velmi obsáhlá, což bylo ovlivněno existencí obecného ekonomického ohrožení Evropy. To jak si liberální demokraté vedli ve vyjednávání v ekonomických otázkách, bylo výrazně sledováno jejich voliči. Strana například před volbami bojovala proti návrhu konzervativců na škrtky ve výdajích ve výši šesti miliard liber (*£6 billion for tax cuts in the 2010 – 2011 financial year*), s tím, že by tento krok poškodil vyhlídky na hospodářský růst a země by riskovala recesí. Přesto však při vyjednávacím procesu ustoupila a přihlásila se k rozsahu škrtnů v programu.¹⁴⁵ Ruth Fox tak shrnuje vyjednávání o ekonomických otázkách s konstatováním, že konzervativci byli v tomto směru úspěšnější.¹⁴⁶ Což odpovídá výrazné dominanci v koaličním procesu. Konzervativci na svých postojích v ekonomických otázkách výrazně lpěli.

¹⁴⁰ *AV referendum: Where parties stand*. BBC News, 2011, <http://www.bbc.co.uk/news/uk-politics-11609887> (18. 3. 2012)

¹⁴¹ PORTER, Andrew – HOPE, Christopher: *AV referendum: Britain overwhelmingly votes NO*. telegraph.co.uk, 6. května 2011, <http://www.telegraph.co.uk/news/politics/av-referendum/8499151/AV-referendum-Britain-overwhelmingly-votes-No.html> (18. 3. 2012)

¹⁴² *Liberal Democrat Manifesto*, c. d., s. 65.

¹⁴³ *Invitation to join the government of Britain*. conservatives.com, 2010, s. 106. <http://www.conservatives.com/~media/Files/Activist%20Centre/Press%20and%20Policy/Manifestos/Manifesto2010> (18. 3. 2012)

¹⁴⁴ *The Coalition: Our Programme For Government*, c. d., s. 15.

¹⁴⁵ FOX, R: c. d., s. 618. Srovnání *The Coalition: Our Programme For Government*, c. d., s. 16.

¹⁴⁶ FOX, R: c. d., s. 617.

Imigrační a migrační politika představovala rovněž předmět střetu mezi koaličními partnery. Andrew Russell upozorňuje, že tzv. *immigration cap*, tedy návrh který při televizních debatách lídrů Clegg napadal, byl ve výsledku zachován.¹⁴⁷ V koaliční smlouvě vláda sice připisuje přistěhovalectví obohacení kultury, nicméně se zavazuje ke stanovení ročního limitu počtu přijatých migrantů ze zemí mimo Evropskou unii, kteří by v zemi chtěli žít a pracovat. Jistý prostor je liberálním demokratům ponechán v tom smyslu, že limit není přesně stanoven a nad jeho mechanismem koalice měla teprve diskutovat.¹⁴⁸ V dalším z klíčových směrů koaličního jednání tak byla opět úspěšnější vítězná strana z voleb roku 2010, která zároveň dominovala svým podílem na vládním obsazení.

Liberálně demokratická strana si ze všech možných koaličních alternativ vybrala spojenectví s konzervativci. Výsledné uskupení tak odpovídá minimální vítězné koalici, kterou předpokládá *office-seeking* přístup teorie koalic. V této koalici měli liberální demokraté šanci ovlivňovat vládní politiku přímo. Vzhledem k povaze koaliční vlády bylo však oprávněné předpokládat, že se objeví řada rozporů při tvorbě společného programu. V případě analýzy *office-seeking* prvků v procesu ustavování koaliční vlády je skutečně nutné přihlídnout k politické kultuře země. Koaliční smlouva tak často obsahuje větší či menší míru kompromisu. V těch nejspornějších bodech si strany buď ponechaly jistou míru volnosti, což se projevilo například v postoji k reformě volebního systému, nebo došlo k ne úplně jednoznačné formulaci postupu.

¹⁴⁷ RUSSEL, A.: c. d., s. 516.

¹⁴⁸ *The Coalition: Our Programme For Government.*, c. d., s 21.

Závěr

Jednokolový většinový systém, který je využíván ve Spojeném království pro volby do dolní komory parlamentu měl dlouhodobou tendenci produkovat jednobarevné vlády, čímž výrazně usnadňoval vládnutelnost v zemi. Po květnových volbách z roku 2010 však vyprodukoval výsledky, které představovaly pro politický systém země nový jev, neboť poprvé po více jak 80 letech došlo za neválečného stavu ke vzniku koaliční vlády. Tato skutečnost představovala pro politické strany velmi vzácné vyjednávání o podobě vlády i jejího programu.

V politické vědě převládá názor, že volební systém je právě tím faktorem, který výrazně ovlivňuje podobu systému stranického. Tento názor prosazují autoři jako Duverger, Lijphart nebo Sartori, v českém prostředí pak především Novák, Kubát a Lebeda. Řada odborníků však není o výrazném vlivu volebního systému na výslednou podobu toho stranického přesvědčena. Relativně podružný účinek volebních systémů je například pro Bogdanora a Nohlena, z tuzemských odborníků pro Fialu nebo Strmisku. Lipset a Rokkan obecně nevidí souvislost mezi volebním mechanismem a systémem dvou stran, což představovalo výraznou výtku vzhledem k tématu této bakalářské diplomové práci. Dle jejich názoru totiž stranické systémy vznikají na principu cleavages. Práce však upozornila, že ve Spojeném království řada významných cleavages absentovala, což bylo v příkrém rozporu se situací v řadě jiných evropských zemí. Nejvýznamnější cleavage tak byla pro Mitchella linie vlastníci-pracující, ta však byla spolehlivě odražena ve stranickém systému nástupem labouristů. Dá se proto předpokládat, že při absenci výrazné role cleavages je právě volební systém hlavní proměnnou, která ovlivňuje podobu stranického systému.

Duverger byl v podstatě prvním odborníkem, který se systematicky pokusil o obecné shrnutí kauzalit mezi volebními pravidly a podobou stranického systému. Jednokolový většinový systém má podle Duvergera vést k bipartismu. Jeho tvrzení se dočkalo empirického ověření jak od Raeho, tak Rikera, což představovalo zatěžkávací zkoušky pro Duvergerův předpoklad, ve kterých obstál. Cílem první části bakalářské práce bylo však zjistit, zda tomuto předpokladu odpovídá i stranický systém, který byl výsledkem voleb z roku 2010. Politická věda má vzhledem k výraznému zájmu o problematiku vztahu volebního a stranického systému řadu kvantitativních i kvalitativních nástrojů jak tuto problematiku zkoumat. Práce využila z nástrojů kvantitativních indexy parlamentní fragmentace, efektivního počtu stran,

rovnováhy a efektivního počtu relevantních stran. Sartoriho pojetí relevantnosti stran, založené na počítání stran s koaličním či vyděračským potenciálem, sloužilo, jako kvalitativní způsob jak určit kolik stran ve stranickém systému po volbách 2010 nacházíme. Výsledky těchto nástrojů měly napomoci k typologizaci podoby stranického systému. Při zohledňování výsledků nástrojů bylo přihlíženo nejen ke specifickým politického systému Spojeného království, ale také ke kritice, která jednotlivé nástroje provází. Přesto se však podařilo prokázat, že stranický systém Spojeného království po volbách z roku 2010 již nelze označit za bipartijní. Toto potvrzuje první hypotézu, která byla vyslovena v úvodu práce ve znění: *Stranický systém Spojeného království po volbách 2010 již není možné hodnotit jako bipartijní.* Při využití metody shody se také potvrdilo, že podoba systému neodpovídá předpokladu Duvergera.

Pakliže volební systém nevedl jako doposud téměř vždy k jednobarevné vládě s většinou v dolní komoře parlamentu a navíc stranický systém z roku 2010 již nelze označit za bipartijní, bylo vhodné zjistit příčiny, které k tomuto stavu vedly. Řada odborníků mimo jiné Budge či Norris, v české politologii například Lebeda, upozorňovala na upadající dvojstranickost stranického systému. Nebylo tak pro některé velkým překvapením, že se v roce 2010 objevila výrazná trhlina v dvoustranickém fungování stranické soustavy. Náznaky této trhliny se začaly totiž objevovat již v první polovině 70. let.

Blau identifikoval ve volebním systému Spojeného království čtyři základní charakteristické faktory, přičemž tři z nich byly příčinou vedoucí k hung parlamentu, tedy k situaci, kdy žádná strana nebyla schopná získat potřebnou většinu v dolní komoře. Prvním z těchto faktorů jsou vzrůstající zisky mandátů třetími stranami. V práci se podařilo prokázat, že výraznější nárůst pozorujeme v dvojích volbách z roku 1974, další výrazný skok je zřejmý na konci 90. let. Údaj pro rok 2010, kdy třetí strany získaly dohromady 13,3 % mandátů, přičemž samotní liberální demokraté drželi 8,8 %, potvrzuje vzrůstající trend. Dalším faktorem je úpadek kubického pravidla, které se nyní posouvá spíše k pravidlu čtvercovému, dle Blau by byla nejistá většina Majora z roku 1992 v případě kubického pravidla lépe zvládnutelná, což vede k předpokladu, že by se za takové situace zlepšily i vyhlídky Konzervativní strany po posledních volbách.

Velmi důležitým faktorem, kterému je v práci věnována značná pozornost, je existence sklonu výsledků voleb ve prospěch Labouristické strany. Směr tohoto

sklonu potvrdil již v roce 1999 Rossiter se svými kolegy. Stejný autor pak s Johnstonem potvrdil tento jev i pro volby z roku 2001 a 2005, přičemž z předposledních voleb profitovala Labouristická strana velmi výrazně. Sklon plyne z faktu, že labouristé získávají mandáty v obvodech s méně voliči, dále pak ze skutečnosti, že většina mandátů v těsných obvodech končí právě v rukou labouristů. Tato strana také méně než konzervativci prohrává v souboji s dalšími stranami a vítězí častěji v obvodech s menší volební účastí. Podařilo se prokázat, že ve volbách 2010 byla Labouristická strana silnější v obvodech s nižším počtem voličů i v těch s nižší volební účastí. Platilo také, že pokud zvítězila jiná strana, než Labouristická či Konzervativní, představovalo to pro první zmíněné benefit, zatímco pro konzervativce to bylo nevýhodné. Přestože tedy labouristé volby nevyhráli, byli i v těchto volbách výrazně zvýhodněni volebním systémem.

Pro otestování druhé hypotézy bakalářské práce, která má následující podobu: *Ve volbách z roku 2010 byly volebním systémem nadreprezentovány obě velké strany, systém naopak podreprezentoval Liberálně demokratickou stranu*, bylo využito kvantitativního nástroje v podobě indexu deformace, který byl vypočítán pro všechny tři relevantní strany v systému. Výsledky prokázaly, že ačkoli byli vítězni konzervativci systémem také nadreprezentováni, nestačilo to k zisku potřebné většiny mandátů. Příčinou byla právě nakloněnost volebního systému ve prospěch Labouristické strany, která byla nadreprezentována i ve volbách, které nevyhrála, a to ještě větší měrou, než strana vítězná. Výpočet také potvrdil, že třetí Liberálně demokratická strana byla systémem velmi výrazně podreprezentována. Konzervativní strana by musela za současných podmínek zvítězit ve volbách ještě výraznější většinou hlasů než 7,1 %, což nepochybně představovalo významnou příčinu, která vedla k ochotě ustavení koaliční vlády s liberálními demokraty, toto se jevílo jako lepší možnost, než vypsání nových voleb.

Tvorba koaliční vlády v politickém systému Spojeného království představuje fenomén, který je hodný studia pro svou výjimečnost. Při studiu teorie koalic a především při jejím aplikování na konkrétní vládu se však výzkumník musí vypořádat s problémy, které tuto teorii provázejí, především s nejednotností teoretických přístupů ke studiu koaliční problematiky. Teorie koalic se dělí na tradici americkou a evropskou. První tradice je spojena s *office-seeking* předpokladem, který byl však vystaven kritice evropských politologů, kteří se později soustředili na rozvíjení tradice své vlastní. Evropská tradice klade mnohem větší důraz

na politickou orientaci stran při vytváření koaličních vlád. Nicméně dle Lavera a Schofielda představuje existence dvou tradic, zkoumajících rozdílné aspekty koaličního procesu problém. Budge a Keman představili kompromis mezi oběma přístupy, konstatují, že určitá kombinace přístupů představuje lepší základ pro teoretizování i aplikaci. Tento názor našel odezvu i v českém zkoumání koalic, konkrétně v práci Cabady a jeho kolegů.

Cílem závěrečné části bakalářské práce bylo prokázat, že koaliční vlády Konzervativní a Liberálně demokratické strany se vytvářela na základě kombinace *policy-seeking* a *office-seeking* přístupu. Pro potvrzení předpokladu, že se vláda vytvářela v kombinaci těchto přístupů, bylo nutné identifikovat empirické případy, které by naznačovaly přítomnost jak *policy-seeking*, tak *office-seeking* prvků v procesu ustavování koalice. Pro tento postup byla zvolena metoda rozboru procesu, která pomůže lépe poznat mechanismus, jež stojí za vznikem určitého pozorovatelného jevu.

Liberální demokraté byli po volbách v pozici, kdy si mohli vybírat ze tří možných alternativ složení vlády. První možností bylo jejich působení v Duhové koalici, což by byl subjekt velmi různorodý, její pozice v ní by však byla složitá a vzhledem k množství malých stran, které byly pro koalici klíčové, by tento subjekt byl značně nestabilní. Také proto, že mezi jednotlivými stranami by existovalo větší množství třecích ploch, které by ztěžovaly prosazování politiky koalice s velmi těsnou většinou. Další možností bylo podpořit menšinový kabinet konzervativců, což by ale vedlo mimo jiné ke snížení vlivu liberálních demokratů na podobu vládní politiky. Uskutečněnou možností se tak stalo vytvoření minimální vítězné koalice, která je typická pro *office-seeking* přístup teorie koalic, ve které měli liberální demokraté větší naději, že prosadí větší část svého programu a možnost ovlivňovat vládní politiku přímo.

V případě identifikace *policy-seeking* prvků v procesu ustavování koaliční vlády, bylo nutné přihlídnout k typické politické kultuře Spojeného království. Přesto se v práci podařilo některé výrazné prvky identifikovat. Jak Liberálně demokratická strana, tak strana Konzervativní se snažila prosadit klíčové body svých programů do výsledné koaliční smlouvy. Často však docházelo při jejich vyjednávání k výrazným kompromisům či nejasným formulacím. Jako jeden z nejméně výrazných sporů se jevila problematika reformy volebního systému Spojeného království. Liberální demokraté ve svém programu požadovali změnu na volební systém STV,

pozice konzervativců před volbami byla k jakékoli změně odmítavá. Během koaličního jednání však svůj postoj pozměnili. Konečným výsledkem tak bylo referendum o zavedení systému známého jako AV. Konzervativní strana však měla dle textu koaliční smlouvy možnost zaujmout jakýkoliv postoj během přípravy a konání referenda. Později skutečně vedla proti této změně kampaň.

Médii předpokládaný spor se také projevil v otázce obrany, konkrétně v případě jaderného arsenálu tzv. Tridentu. Zatímco liberální demokraté prosazovali ve svém programu nutnost alternativ, konzervativci podporovali rozhodnutí o obnově nukleárních prostředků v podobě stávajícího systému. V koaliční smlouvě se tento spor odrazil nejednoznačně. Vláda se zavázala udržovat jaderné prostředky, obnova Tridentu však bude prozkoumána s ohledem na jeho cenu a význam. Liberální demokraté dle textu mohli i nadále pokračovat v hledání případných alternativ. V případě ekonomických otázek se v prostředí obecného ekonomického ohrožení Evropy podařilo také identifikovat rozdílné představy. Ruth Fox považuje ve výsledku Konzervativní stranu v procesu vyjednávání ekonomických otázek za úspěšnější. Podařilo se také prokázat, že konzervativci byli úspěšnější při prosazování svých záměrů v otázce migrační a imigrační politiky.

Celkově se tak v práci podařily nalézt jak prvky odpovídající *office-seeking*, tak *policy-seeking* přístupu. S ohledem na závěrečnou hypotézu práce (*Proces tvorby koaliční vlády neodpovídá ani policy-seeking ani office-seeking přístupu, koaliční vláda vznikala v kombinaci obou přístupů*), tak je zřejmé, že koaliční vláda Konzervativní a Liberálně demokratické strany se skutečně utvářela v kombinaci teoretických přístupů, které teorie koalic nabízí.

PRAMENY A LITERATURA

PRAMENY

ALDERSON, Andrew – MENDICK, Robert: *General Election 2010: anxiety among activists as the Tories and Lib Dems in on deal*. Telegraph.co.uk, 9. května 2010, <http://www.telegraph.co.uk/news/election-2010/7696930/General-Election-2010-anxiety-among-activists-as-the-Tories-and-Lib-Dems-close-in-on-deal.html> (18. 3. 2012)

AV referendum: Where parties stand. BBC News, 2011, <http://www.bbc.co.uk/news/uk-politics-11609887> (18. 3. 2012)

Cameron and Clegg set out „radical“ policy programme. BBC News, 20. května 2010, http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/8693535.stm (18. 3. 2012)

CAMERON, David: *National Interest First*. Conservatives.com, 7. května 2010. http://www.conservatives.com/News/Speeches/2010/05/David_Cameron_National_interest_first.aspx (18. 3. 2012)

Coalition Agreement For Stability And Reform. Cabinetoffice.gov.uk, 2010. <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+http://www.cabinetoffice.gov.uk/media/409174/stabilityreformmay2010.pdf> (18. 3. 2012)

David Cameron and Nick Clegg pledge „united“ coalition. BBC News, 12. května 2010, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/8676607.stm> (18. 3. 2012)

Election 2010. BBC News, <http://news.bbc.co.uk/2/shared/election2010/results/> (18. 3. 2012)

Election 2010: election results. electoralcommission.org.uk, http://www.electoralcommission.org.uk/elections/results/general_elections (18. 3. 2012)

English taxpayers will be 'enraged' if Scottish and Welsh Nats rule England in 'coalition of losers', warns Labour stalwart. Daily Mail Online, 11. května 2010, <http://www.dailymail.co.uk/news/election/article-1276831/UK-ELECTION-RESULTS-2010-Coalition-Scottish-Welsh-drain-English-taxpayers.html> (18. 3. 2012)

General Election 2005. Research paper 05/33. House of Commons Library, 153 s.

General Election 2010. Research paper 10/36. House of Commons Library, 114 s.

HOPE, Christopher: *General Election 2010: Liberal Democrats surge after Nick Clegg's TV debate performance.* The Telegraph, 18. března 2012, <http://www.telegraph.co.uk/news/politics/liberaldemocrats/7597522/General-Election-2010-Liberal-Democrats-surge-after-Nick-Cleggs-TV-debate-performance.html> (18. 3. 2012)

HOPE, Christopher: *Nick Clegg's TV debate performance „changed election dynamic“, says Ashdown.* The Telegraph, 16. dubna 2012, <http://www.telegraph.co.uk/news/election-2010/7596570/Nick-Cleggs-TV-debate-performance-changed-election-dynamic-says-Ashdown.html> (18. 3. 2012)

CHYTÍLEK, Roman – KUTNER, Lukáš: *ElectMach, election software.* 2005, www.ispo.fss.muni.cz/electmach-1 (18. 3. 2012)

Invitation to join the government of Britain. conservatives.com, 2010, 119 s. <http://www.conservatives.com/~media/Files/Activist%20Centre/Press%20and%20Policy/Manifestos/Manifesto2010> (18. 3. 2012)

LEBEDA, Tomáš: *Komentář: Nevyzpytatelný většinový systém.* iDNES, 7. května 2010, http://zpravy.idnes.cz/komentar-za-britsky-pat-muze-nevyzpytateln-y-vetsinovy-system-pxx-/zahranicni.aspx?c=A100507_183602_zahranicni_abr (18. 3. 2012)

Liberal Democrat Manifesto. libdems.org.uk, 2010, 109 s.

http://network.libdems.org.uk/manifesto2010/libdem_manifesto_2010.pdf (18. 3. 2012)

PORTER, Andrew – HOPE, Christopher: *AV referendum: Britain overwhelmingly votes NO*. telegraph.co.uk, 6. května 2011,

<http://www.telegraph.co.uk/news/politics/av-referendum/8499151/AV-referendum-Britain-overwhelmingly-votes-No.html> (18. 3. 2012)

Q&A: Electoral reform and proportional representation. BBC News, 11. května 2010. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/8644480.stm> (18. 3. 2012)

The Coalition: Our Programme For Government. cabinetoffice.gov.uk, 2010, 34 s. <http://www.cabinetoffice.gov.uk/news/coalition-documents> (18. 3. 2012)

LITERATURA

BENNISTER, Mark – HEFFERMAN, Richard: *How Does Cameron-Clegg Relationship Affect the Role of Prime Minister?* Draft Paper PSA Annual Conference, 2011, 18 s. http://www.psa.ac.uk/journals/pdf/5/2011/969_477.pdf (18. 3. 2012)

BERG–SCHLOSSER, Dirk – MITCHELL, Jeremy (eds.): *Conditions of Democracy in Europe 1919-39: systematic case studies*. London, MACMILLIAN PRESS 2000, 504 s.

BLAU, Adrian: *Majoritarianism Under Pressure: The Electoral and Party Systems*. 2007, 18 s. <http://www.psa.ac.uk/2009/pps/blau.pdf> (18. 3. 2012)

BUDGE, Ian – KEMAN, Hans: *Parties and Democracy, Coalition Formation and Government Functioning in Twenty States*. New York, Oxford University Press 1993, 243 s.

BUDGE, Ian – LAVER, Michael: *The Policy Basis of Government Coalitions: A komparative Investigation*. *British Journal of Political Science*, 23, 1993, č. 4, s. 499-519. (<http://www.jstor.org/>)

DOREY, Petr: *British Politics Since 1945*. Oxford, Blackwell 1995, 378 s.

DRULÁK Petr a kol: *Jak zkoumat politiku. Kvantitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha, Portál 2008, 336 s.

DUDÁKOVÁ, Barbora – CHYTÍLEK, Roman – ZVÁRA, Petr: *Techniky výzkumu výstupu volební soutěže. Druhá generace*. *Evropská volební studia*, 1, 2006, č. 1, s. 3-37.

DUMONT, Patrick – CAULIER, Francois-Jean: *The „Effective Number of Relevant Parties“: How Voting Power Improves Laakso – Taagepera’s index*. 2003, 24 s.
http://centres.fusl.ac.be/CEREC/document/2003/cerec2003_7.pdf (18. 3. 2012)

DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra a kol.: *Komparace politických systémů: základní modely demokratických systémů*. Praha, Oeconomica 2008, 255 s.

FOX, Ruth: *Five Days in May: A New Political Order Emerges*. *Parliamentary Affairs*, 63, 2010, č. 4, s. 607 - 622.

GALLAGHER, Michael – MITCHELL, Paul (Eds.): *The Politics of Electoral System*. Oxford, Oxford University Press 2008, 662 s.

HEEMIN, Kim – POWELL, Bingham G. Jr. – FORDING, Richard C.: *Electoral systems, Party systems, and Ideological Representation. An analysis of Distortion in Western Democracies*. *Comparative Politics*, 42, 2010, č. 2, s. 167-185.

CHYTÍLEK, Roman – ŠEDO, Jakub – LEBEDA, Tomáš – ČALOUD, Dalibor: *Volební systémy*. Praha, Portál 2009, 375 s.

CHYTÍLEK, Roman: *FPTP v britských volbách 2005 a kanadských volbách 2006. Dvě strany jedné mince?* *Politologický časopis*, 14, 2007, č. 1, s. 3-14.

JOHNSTON, Ron – PATTIE, Charles: *The British general election of 2010: a three-party contest – or three two-party contests?* *The Geographical Journal*, 177, 2011, č. 1, s. 17-26.

JOHNSTON, Ron – ROSSITER, David – PATTIE, Charles: *Disproportionality and bias in the results of the 2005 general election in Great Britain: evaluating the electoral system’s impact*. 2005, 24 s.
<http://www.essex.ac.uk/bes/EPOP%202005/Papers/biaepop.pdf> (18. 3. 2012)

LAVER, Michael – SCHOFIELD, Norman: *Multiparty Government: The Politics of Coalition in Europe*. Oxford, Oxford University Press 1991, 308 s.

LEBEDA, Tomáš et. al.: *Voliči a volby 2006*. Praha, Sociologický ústav AV ČR, 2007, 234 s.

LEBEDA, Tomáš: *Teorie reálné kvóty, alternativní přístup k měření volební proporcionality*. Sociologický časopis, 42, 2006, č. 4, s. 657-681.

LYNCH, Philip: *Party system Change in Britain: Multi-Party Politics in a Multi-Level Polity*. British Politics, 2007, č. 2, s. 323-346. (Palgrave Macmillian)

NOVÁK, Miroslav – LEBEDA, Tomáš: *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*. Praha, Aleš Čeněk 2004, 485 s.

NOVÁK, Miroslav: *Systémy politických stran: úvod do jejich srovnávacího studia.*, Praha, SLON 1997, 275 s.

ROSSITER, David et. al.: *Changing biases in the operation of the UK's electoral system, 1950-97*. British Journal of Politics and International Relations, 1, 1999, č. 2, s. 133-164.

RUSSELL, Andrew – CUTTS, David – FIELDHOUSE, Ed: *National-Regional-Local: The Electoral and Political Health of the Liberal Democrats in Britain*. British Politics, 2007, č. 2, s. 191-214. (Palgrave Macmillian)

RUSSELL, Andrew: *Inclusion, exclusion or obscurity? The 2010 general election and the implications of the Con-Lib coalition for third-party politics in Britain*. British Politics, 5, 2010, č. 4, s. 506-524.

RUSSELL, Andrew: *The Year in Review: Britain's Multi-party Governance and the Liberal Democrat's Annus Horribilis*. Annual Meeting Paper, APSA 2011, 16 s.
<http://ssrn.com/abstract=1918795> (18. 3. 2012)

ŘÍCHOVÁ Blanka: *Přehled moderních politologických teorií*. Praha, Portál 2006, 303 s.

SARTORI, Giovanni: *Srovnávací ústavní inženýrství*. Praha, SLON 2001, 238 s.

SARTORI, Giovanni: *Strany a stranický systém: schéma pro analýzu*. Praha, CDK 2005, 466 s.

STRMISKA, Maxmilián – HLOUŠEK, Vít – KOPEČEK, Lubomír – CHYTÍLEK, Roman: *Politické strany moderní Evropy: analýza stranicko-politických systémů*. Praha, Portál 2005, 727 s.

TAAGEPERA, Rein: *Conservation of Balance in the Size of Parties*. Party Politics, 11, 2005, č. 3, s. 283-298.

Abstrakt

Bakalářská diplomová práce se zabývá netypickou situací, která nastala v politickém systému Spojeného království po volbách z května roku 2010. Výsledky voleb vedly k vzácnému povolebnímu vyjednávání a ustavování koaliční vlády. Práce se tak zabývá předpokladem o vztahu volebního a stranického systému ve Spojeném království a představuje vliv volebního systému na systém stranický v roce 2010. Pomocí kvalitativního a kvantitativních nástrojů práce testuje hypotézu, zda je možné stranický systém po volbách z roku 2010 označit za bipartijní. Práce dále identifikuje příčiny, které vedly k nutnosti sestavit koaliční vládu, přičemž klade důraz především na ty opravdu přítomné při příslušných volbách. Bakalářská práce také obsahuje údaje o nadreprezentaci a podreprezentaci relevantních stran, které slouží k otestování další hypotézy. V práci jsou také kriticky hodnoceny přístupy, které nabízí teorie koalic, následně je pak kompromisní přístup aplikován na proces utváření koaliční vlády. Identifikace empirických případů, pak vede k otestování závěrečné hypotézy, podle které koaliční vláda Konzervativní strany a Liberálně demokratické strany vznikala v kombinaci obou přístupů.

Klíčová slova: *koalice, vláda, stranický systém, volební systém, reprezentace, sklon, Spojené království*

Abstract

The topic of this bachelor thesis is the unusual situation that occurred in the political system in the United Kingdom after the elections in May 2010. The results lead to unique post-election negotiations and establishment of the coalition government. By the use of quantitative and qualitative instruments the thesis tests the hypothesis if the party system after the elections of 2010 can be called two-party system. This thesis contains information about over-presentation and under-presentation of relevant parties that enables to test another hypothesis. This thesis also critically comments approaches offered by the theory of coalition and subsequently applies the compromise approach applied on the process of creation of the coalition government. Identification of empiric cases leads to testing the final hypothesis that the coalition government of Conservative Party and Liberal democrats was formed as a combination of the two approaches.

Keywords: *coalition, government, party system, election system, representation, bias, United Kingdom*